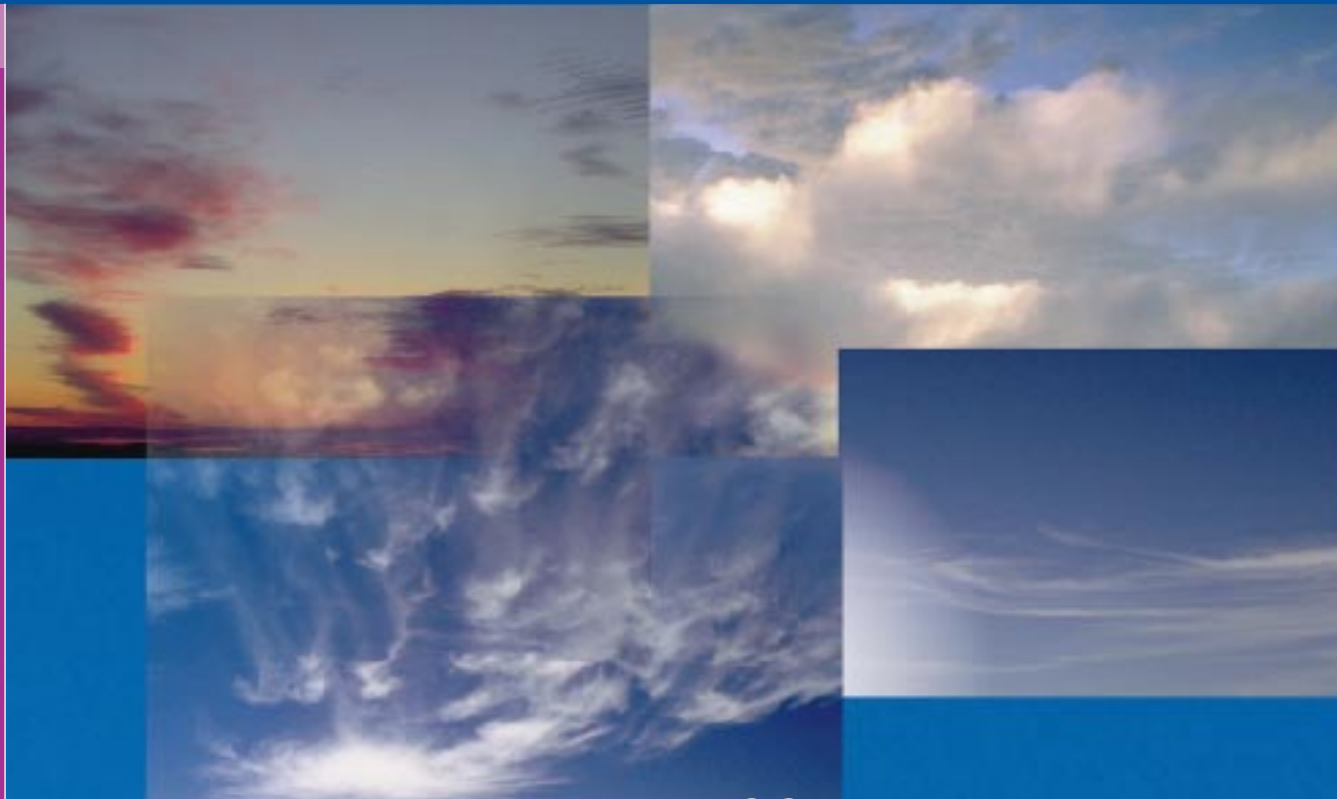

Δημογραφική έκθεση

Κοινωνική προστασία & κοινωνική δράση

1997

Απασχόληση & κοινωνικές υποθέσεις

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Δημογραφική έκθεση

1997

Απασχόληση & κοινωνικές υποθέσεις

Κοινωνική προστασία και κοινωνική δράση

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Γενική Διεύθυνση «Απασχόληση, εργασιακές σχέσεις
και κοινωνικές υποθέσεις»

Μονάδα V/E.1

Το χειρόγραφο ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1997.

Έγγραφο συνταγμένο με βάση το COM(97) 361 τελικό

Προς τον αναγνώστη:

Οι στατιστικές που παρουσιάζονται στην έκθεση αυτή προέρχονται από τη Στατιστική Υπηρεσία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το Internet μέσω του εξυπηρετητή Europa (<http://europa.eu.int>).

Δελτίο βιβλιογραφικής κατάταξης υπάρχει στο τέλος του τεύχους.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1998

ISBN 92-828-0860-2

© Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 1998

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Printed in Germany

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	5
Μέρος 1 — Ο αντίκτυπος της δημογραφικής αλλαγής στην αγορά εργασίας	7
Μέρος 2 — Η σημασία της περιφερειακής διάστασης	19
Μέρος 3 — Οι δημογραφικές τάσεις στα κράτη που έχουν υποβάλει αίτηση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση	29
Παραρτήματα	33

Εισαγωγή

Η δημογραφία αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία καθώς η όλο και βραδύτερη αύξηση του πληθυσμού και η γήρανσή του συνεχίζουν να μεταβάλλουν με ταχείς ρυθμούς την πυραμίδα των ηλικιών. Το συμπέρασμα της τελευταίας έκθεσης⁽¹⁾ ήταν ότι, δεδομένων των σημερινών τάσεων, τα επόμενα 30 χρόνια ο πληθυσμός ηλικίας άνω των 60 ετών θα αυξηθεί κατά 50 %, ενώ παράλληλα ο αριθμός των νέων (0-19 ετών) και των ενηλίκων (20-59 ετών) θα μειωθεί, αντίστοιχα, κατά 11 και 6 %.

Τα αποτελέσματα της σαφούς αυτής μετάβασης προς πολύ γηραιότερο πληθυσμό αναμένεται να γίνουν αισθητά περί τα μέσα του επόμενου αιώνα.

Τα πρώτα αποτελέσματα της γήρανσης του πληθυσμού γίνονται ήδη αισθητά στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, κυρίως στις συντάξεις, αλλά, επίσης, στον τομέα της υγείας. Αναμένεται να επιβαρύνουν κατά πολύ τη μελλοντική χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισφορές του εργαζόμενου πληθυσμού. Οι τάσεις που αναπτύσσονται δηλώνουν μείωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας και αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων. Καθώς ο αριθμός τους μεγαλώνει, ο ρόλος των γηραιότερων στην κοινωνία θα γίνεται όλο και σημαντικότερος. Ως εκ τούτου, η δημογραφία αποτελεί παράγοντα εξαιρετικής σημασίας, ο οποίος πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας.

Η δημογραφική αλλαγή θα έχει επίσης συνέπειες στα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας και ο οποίος συνθέτει το εργατικό δυναμικό. Ποιες θα είναι οι δημογραφικές αλλαγές που θα υποστεί αυτό το εργατικό δυναμικό; Ποιες θα είναι οι συνέπειες των αλλαγών αυτών στην αγορά εργασίας; Μήπως η δημογραφική αυτή αλλαγή απαιτεί να αναλάβουμε ειδική δράση; Αυτά είναι τα ερωτήματα τα οποία προσπαθούμε να διερευνήσουμε στο πρώτο μέρος της παρούσας έκθεσης.

Η γενική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει συνέπειες στην ισορροπία των περιφερειών σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Το σημείο αυτό θα αποτελέσει το επίκεντρο του δευτέρου μέρους της έκθεσης. Η δημογραφική αλλαγή θα συμβάλει στη μείωση των περιφερειακών διαφορών ή, αντίθετα, θα

υπάρξει αύξηση των ανισορροπιών; Σε τοπικό επίπεδο, με ποιο τρόπο η αγορά εργασίας θα έρθει σε επαφή με τις δεξαμενές διαθέσιμης προσφερόμενης εργασίας; Το πλαίσιο δράσης θα ποικίλει από περιφέρεια σε περιφέρεια;

Στο τρίτο μέρος της παρούσας έκθεσης αποσκοπούμε να εντοπίσουμε τις κύριες δημογραφικές τάσεις στα δώδεκα κράτη που έχουν υποβάλει αίτηση ένταξης⁽²⁾. Η ανάλυση αυτή στόχο έχει να οδηγήσει σε καλύτερη κατανόηση της σημασίας της δημογραφίας γι' αυτή την ομάδα των χωρών, που γνωρίζει ριζικές οικονομικές αλλαγές.

Είτε το αντικείμενο είναι η κοινωνική προστασία, η απασχόληση είτε η διαρθρωτική πολιτική, η μεταβλητή της δημογραφίας θα αποτελέσει ουσιαστικό παράγοντα για την ανάλυση των προβλημάτων και την ανάπτυξη κατάλληλης πολιτικής. Η ανάπτυξη μιας μεσοπρόθεσμης έως μακροπρόθεσμης προσέγγισης σε ό,τι αφορά τη χάραξη πολιτικής είναι ζωτικής σημασίας για την Ένωση.

Η Επιτροπή προτείνει λοιπόν τη Δημογραφική Έκθεση 1997 ως αφετηρία για τον προβληματισμό και τα σχόλια των υπευθύνων για τη χάραξη πολιτικής σε ολόκληρη την Ένωση.

(1) Βλέπε «Η δημογραφική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση — 1995», Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση V.

(2) Η Μάλτα έχει συμπεριληφθεί, αν και για την ώρα έχει παγώσει την αίτησή της για ένταξη.

Ο αντίκτυπος της δημογραφικής αλλαγής στην αγορά εργασίας

Η δημογραφική αλλαγή και η αγορά εργασίας σχετίζονται από πολλές απόψεις, τρεις από τις οποίες απαιτούν ξεχωριστή προσοχή:

1. Η δημογραφική αλλαγή μεταβάλλει τα εσωτερικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας. Αλλάζοντας τη δομή και το μέγεθος της δεξαμενής του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού, η δημογραφία επιδρά στις βασικές συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτουργεί η αγορά εργασίας.
2. Η δημογραφική αλλαγή επηρεάζει επίσης την αγορά εργασίας ασκώντας πιέσεις στα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Οι ανισορροπίες ανάμεσα στους αριθμούς ενεργών και μη ενεργών ατόμων δεν επηρεάζουν μόνο τη χρηματοδότηση και την οργάνωση της κοινωνικής προστασίας, αλλά και την ίδια τη λειτουργία της αγοράς εργασίας.
3. Η δομή του πληθυσμού κατά ηλικία και κατά φύλο δεν είναι ο μόνος παράγοντας που επηρεάζει τον ενεργό πληθυσμό. Ο ενεργός πληθυσμός επηρεάζεται επίσης από τη δημογραφία των οικογενειών και των νοικοκυριών. Η τάση των ανθρώπων να δημιουργούν ή να διαλύουν ζευγάρια, η τάση προς τεκνοποιία, οι συνθήκες φροντίδας των παιδιών και ο τρόπος ζωής των νέων και των γηραιότερων αποτελούν επίσης παράγοντες οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν την απόφαση των ατόμων να εργαστούν ή όχι. Από την άλλη πλευρά, οι ευκαιρίες που προσφέρει η αγορά εργασίας παίζουν ρόλο στις σημαντικές αποφάσεις που παίρνουν για τη ζωή τους άτομα και νοικοκυριά.

Η Επιτροπή τόνισε τους τρεις αυτούς τύπους σχέσεων στην τελευταία της έκθεση για τη δημογραφική κατάσταση, δίνοντας μια αρχική ποσοτική εκτίμηση των αποτελεσμάτων που έχει ένας γηράσκων πληθυσμός στον τομέα της κοινωνικής προστασίας. Ωστόσο, η πιθανή επίδραση της δημογραφικής αλλαγής στην αγορά εργασίας θα είναι εξίσου σημαντική. Στο παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε με λίγα λόγια τα αναμενόμενα κύρια αποτελέσματα της δημογραφικής αλλαγής στον παραπάνω τομέα.

Θα πρέπει, επίσης, να υπενθυμίσουμε ότι τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα γενικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο αναπτύσσονται διάφοροι παράγοντες, όπως η οικονομική ανάπτυξη και η παραγωγικότητα. Παρ' όλα αυτά, μέσα στα όρια

της προσέγγισής μας, οι αναλύσεις που γίνονται στην έκθεση αυτή στόχο έχουν να μας δώσουν να κατανοήσουμε τον αντίκτυπο και την έκταση της δημογραφικής αλλαγής, καθώς και τα περιθώρια για παρέμβαση μέσα στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες.

Ο λόγος για τον οποίο διαλέξαμε την ηλικιακή ομάδα των 20 έως 64 ετών για τον ορισμό του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας

Στην έκθεση του 1995, η ομάδα ατόμων ηλικίας μεταξύ 20 και 59 ετών αποτελούσε τον «πληθυσμό σε ηλικία εργασίας». Από τότε, έγινε ένας νέος υπολογισμός για το πώς μπορεί να αλλάξει η ισορροπία μεταξύ ενεργών και μη ενεργών ατόμων, εάν διατηρηθούν οι σημερινές τάσεις για μακροχρόνιες σπουδές και πρόωρη συνταξιοδότηση. Έτσι έγινε δυνατόν να υπολογιστεί το κόστος του status quo. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι τα πρότυπα δραστηριότητας τείνουν να απομακρυνθούν από το στερεότυπο «νέος=σπουδές, ενήλικος=απασχόληση, ηλικιωμένος=σύνταξη». Η νέα αυτή τάση καθιστά πολύ δύσκολη την επιλογή της ηλικιακής ομάδας.

Για τους στόχους της παρούσας ανάλυσης των σεναρίων για το μέλλον επιλέχθηκαν, ως πλέον αντιπροσωπευτικά, τα άτομα ηλικίας μεταξύ 20 και 64 ετών. Πρώτα από όλα, η σημερινή τάση των νέων να εισέρχονται στην αγορά εργασίας μετά μακροχρόνιες σπουδές φαίνεται ότι θα συνεχιστεί — λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι οι αλλαγές στη φύση των οικονομικών δραστηριοτήτων θα σημαίνουν ότι η μελλοντική αγορά εργασίας θα απαιτεί εργατικό δυναμικό με όλο και μεγαλύτερα προσόντα και δεξιότητες. Το δεύτερο σημείο είναι ότι ο ενεργός πληθυσμός αισθάνεται ήδη το βάρος των συντάξεων τις οποίες καλείται να χρηματοδοτήσει. Οι τάσεις αυτές απαιτούν πολιτικές με στόχο τη διεύρυνση των σημερινών επιπέδων συμμετοχής.

Η επιλογή αυτής της ηλικιακής ομάδας παρουσιάζει ένα επιπλέον πλεονέκτημα όσον αφορά τις δημογραφικές προβολές. Δεδομένου ότι η μελέτη καλύπτει τη χρονική περίοδο 1995-2015, οι νέοι που θα γίνουν 20 ετών το 2015, έχουν ήδη γεννηθεί. Έτσι οι προβολές δεν επηρεάζονται από υποθέσεις σχετικές με τη γονιμότητα της ομάδας 20-64 ετών, γεγονός το οποίο θα δημιουργούσε αβεβαιότητες, οι οποίες φυσικά θα επέβαιναν σε βάρος της αξιοπιστίας των προβλέψεων.

Συνολική αλλαγή του ενεργού πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας

Η γραφική παράσταση 1 συγκρίνει το ρυθμό αλλαγής του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το ρυθμό αλλαγής της ηλικιακής ομάδας 20-64 ετών, με βάση τρία πιθανά σενάρια δημογραφικής αλλαγής⁽¹⁾.

Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις διαδοχικές περιόδους:

- στη διάρκεια των 20 τελευταίων ετών, ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας έχει αυξηθεί με ταχύτερους ρυθμούς από ό,τι ο συνολικός πληθυσμός·
- στη διάρκεια των 15 επόμενων ετών, ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας θα φτάσει σε ένα σχετικά σταθερό επίπεδο, ενώ ο συνολικός πληθυσμός θα εξακολουθήσει να αυξάνεται·
- μετά 15 χρόνια περίπου, ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας θα αρχίσει να μειώνεται έντονα, ενώ ο συνολικός πληθυσμός θα μειωθεί με φθίνοντα ρυθμό.

Συνοπτικά

Μετά μια προηγούμενη περίοδο αύξησης, ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας σταθεροποιήθηκε γύρω στο 1995· ο εν λόγω πληθυσμός θα αρχίσει να μειώνεται σε 15 περίπου χρόνια.

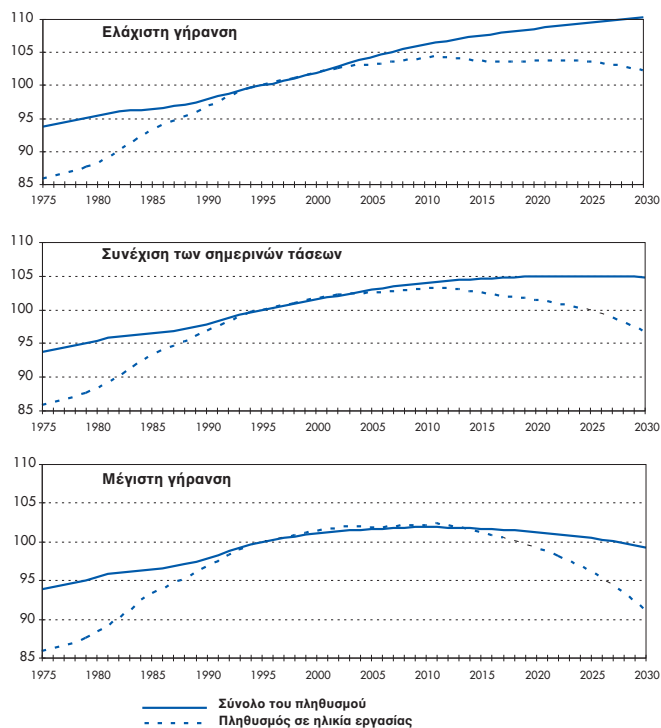
Συναφή ζητήματα

Το μειωμένο ποσοστό αύξησης και η συνακόλουθη πτώση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας θα μπορούσαν να μειώσουν την πίεση της προσφοράς στη ζήτηση εργατικού δυναμικού, στην περίπτωση που η συμμετοχή στην αγορά εργασίας διατηρηθεί στα σημερινά ποσοστά. Από την άλλη πλευρά, οι δημογραφικές τάσεις μέσα στον συνολικό πληθυσμό θα τείνουν να αυξήσουν την επιβάρυνση της κοινωνικής προστασίας, την οποία υφίσταται ο εργαζόμενος πληθυσμός.

Γραφική παράσταση 1

Αλλαγές στο σύνολο του πληθυσμού και στον πληθυσμό που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας (20-64 ετών)

με βάση το 100 για το 1995 και για τρία σενάρια δημογραφικών προβολών

Πηγή: Eurostat, παρατηρήσεις έως το 1995, προβολές για μετά την παραπάνω ημερομηνία.

⁽¹⁾ Στο παράρτημα Α παρουσιάζονται πέντε σενάρια συνολικά. Τα τρία εν λόγω σενάρια (νέοι, βασικό, ηλικιωμένοι) και δύο επιπλέον σενάρια (υψηλό και χαμηλό).

Σχέσεις εξάρτησης

Μέσα στα όρια της δημογραφικής προσέγγισης, η μέτρηση της εξάρτησης που απεικονίζεται στη γραφική παράσταση 2 μπορεί να δώσει μια καλή ιδέα της έντασης στον τομέα της κοινωνικής προστασίας η οποία προέρχεται από τις δημογραφικές τάσεις, και του αντικτύπου της στην αγορά εργασίας.

- Η συνολική εξάρτηση μειώθηκε στη διάρκεια των 20 τελευταίων ετών για δύο λόγους: Πρώτον, οι γενιές που προέκυψαν από την έξαρση των γεννήσεων (baby boom) μπήκαν στον ενεργό πληθυσμό και, δεύτερον, τα ποσοστά γονιμότητας μειώθηκαν μετά το 1975.
- Η συνολική εξάρτηση θα αρχίσει να αυξάνεται και πάλι, αρχικώς εξαιτίας της μικρότερης εισόδου πληθυσμού σε ηλικία εργασίας και αργότερα, μετά το 2010, εξαιτίας της συνταξιοδότησης των γενεών που προέκυψαν από την έξαρση των γεννήσεων. Η αύξηση των ηλικιωμένων θα είναι ο κυριότερος λόγος αύξησης των δαπανών για την κοινωνική προστασία.
- Ακόμη και αν αντιστραφούν οι τάσεις γονιμότητας, όπως προβλέπει το σενάριο χαμηλής γήρανσης (σενάριο «c»), αυτό δεν θα είναι αρκετό για να αποτρέψει μακροπρόθεσμα τη σχετική αύξηση του λόγου εξάρτησης η οποία οφείλεται στην αύξηση της αναλογίας των ηλικιωμένων.

Ορισμοί:

$$\begin{aligned} \text{Συνολική εξάρτηση (ΣΕ)} &= [0-19 \text{ ετών} + 65 \text{ ετών και +}] / [20-64 \text{ ετών}] \\ \text{Εξάρτηση των ηλικιωμένων (ΕΗ)} &= [65 \text{ ετών και +}] / [20-64 \text{ ετών}] \\ \text{Εξάρτηση των νέων (ΕΝ)} &= [0-19 \text{ ετών}] / [20-64 \text{ ετών}] \\ \text{ΣΕ} &= \text{ΕΗ} + \text{ΕΝ} \end{aligned}$$

Συνοπτικά

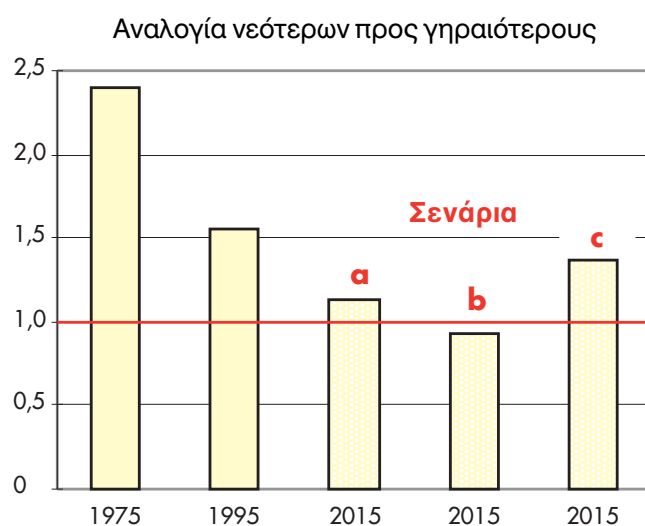
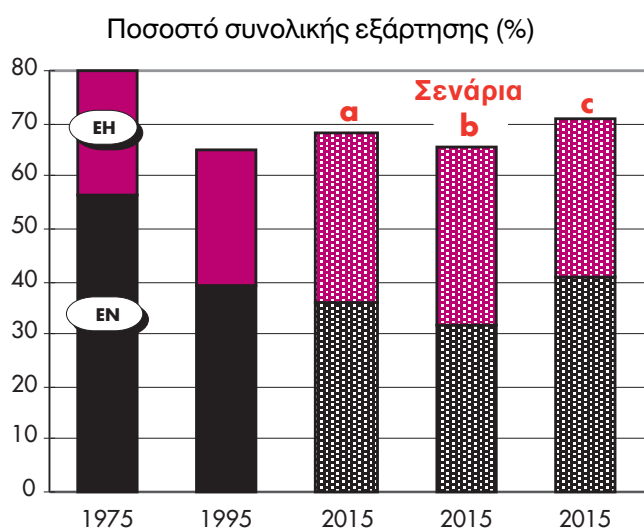
Η εξέλιξη των λόγων εξάρτησης δηλώνει αύξηση των κοινωνικών δαπανών προς όφελος των ηλικιωμένων.

Συναφή ζητήματα

Η μεταβολή των επιπέδων εξάρτησης και η επιδείνωση της αναλογίας νέων προς γηραιότερους είναι παράγοντες οι οποίοι θα επηρεάσουν τις δαπάνες και την οργάνωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Το μέγεθος του αντικτύπου θα εξαρτηθεί επίσης σημαντικά από άλλους παράγοντες όπως η μεγέθυνση, η παραγωγικότητα και η δημιουργία θέσεων εργασίας⁽¹⁾.

Γραφική παράσταση 2

Μέτρηση της δημογραφικής εξάρτησης EUR 15

Σενάρια: a = συνέχιση των σημερινών τάσεων, b = μέγιστη γήρανση, c = ελάχιστη γήρανση.

Πηγή: Eurostat, δημογραφικές προβολές 1996.

(1) Βλέπε «Some economic implications of demographic trends up to 2020» (Ορισμένες οικονομικές συνέπειες των δημογραφικών τάσεων έως το 2020), European Economy, 56 (1994).

Δημογραφία και αλλαγές στον ενεργό πληθυσμό

Μια προσεκτικότερη ανάλυση μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε τον αντίκτυπο των αλλαγών στον ενεργό πληθυσμό ως προς την πυραμίδα των ηλικιών. Με ποιο τρόπο οι αλλαγές στο μέγεθος κάθε ηλικιακής ομάδας επηρέασαν την αύξηση του ενεργού πληθυσμού στο παρελθόν και με ποιο τρόπο θα την επηρεάσουν στο μέλλον; Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στη γραφική παράσταση 3.

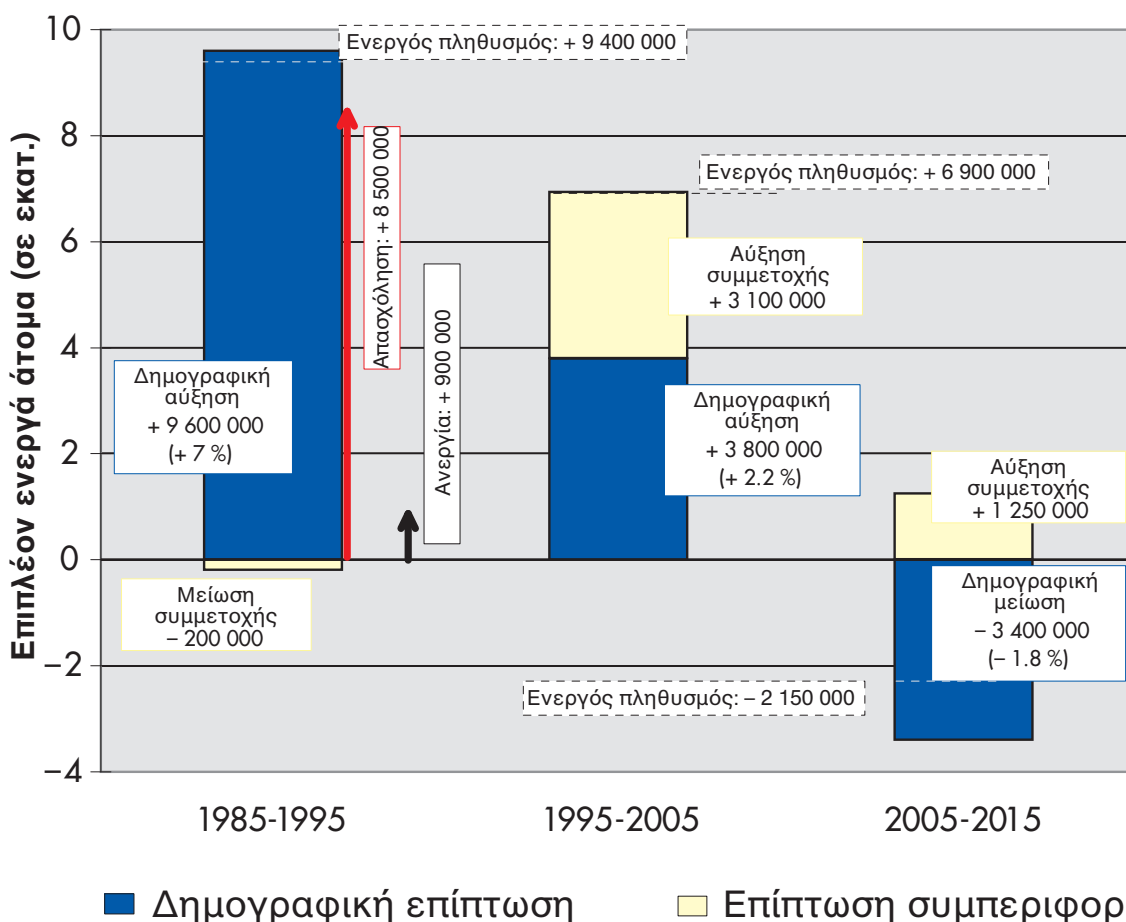
Βάσει ορισμένων υποθέσεων, με την ανάλυση αυτή επιζητείται ο καθορισμός των παραγόντων που θα οδηγήσουν σε αλλαγές στο μέγεθος του εργαζόμενου πληθυσμού για καθεμία από τις τρεις δεκαετίες (βλέπε μοντέλο στο παράρτημα Β και ερμηνεία για τις πηγές δεδομένων).

Η αλλαγή αυτή μπορεί να υποδιαιρεθεί σε δύο παράγοντες:

- στον «δημογραφικό» παράγοντα, δηλαδή μόνον η μεταβολή της δομής ηλικίας/φύλου και του μεγέθους του πληθυσμού (διατηρώντας, κατά συνέπεια, σταθερά τα ποσοστά συμμετοχής).
- στον «συμπεριφορικό» παράγοντα, δηλαδή το γεγονός ότι τα επίπεδα συμμετοχής ανά ηλικία και φύλο αλλάζουν με το χρόνο (επομένως, η διαφορά μεταξύ του «πραγματικού» ενεργού πληθυσμού και του πληθυσμού που λαμβάνουμε διατηρώντας τα ποσοστά συμμετοχής σταθερά).

Γραφική παράσταση 3

Ρόλος του δημογραφικού και του παράγοντα συμπεριφοράς, αντίστοιχα, στην πρόκληση μεταβολής του μεγέθους του ενεργού πληθυσμού EUR 12 και EUR 15

Πηγές: Eurostat, Δημογραφικές προβολές 1996, Βασικό σενάριο· Eurostat, Έρευνα εργατικού δυναμικού (EUR 12 1985-1995, EUR 15 μετά το 1995)· Eurostat, προβολές των επιπέδων δραστηριότητας.

Η ανάλυση των παλαιότερων δεδομένων μας επιτρέπει τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- στην Ευρώπη των Δώδεκα⁽¹⁾, 9,4 εκατ. άτομα μπήκαν στον ενεργό πληθυσμό μεταξύ 1985 και 1995, δηλαδή ποσοστό αύξησης 7%. Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, η δημογραφική αλλαγή θα είχε επιφέρει αύξηση 9,6 εκατ. σε περίπτωση που ήταν ο μόνος παράγοντας, δηλαδή 200 000 περισσότερο από ό,τι σημειώθηκε στην πραγματικότητα. Ο τελευταίος αυτός αριθμός δηλώνει την έκταση της μείωσης της συμμετοχής στην αγορά εργασίας·
- επίσης, μεταξύ 1985 και 1995, ο αριθμός των θέσεων εργασίας αυξήθηκε μόνο κατά 8,5 εκατ. Καθώς ο αριθμός των ενεργών ενηλίκων αυξήθηκε περισσότερο από τον αριθμό των θέσεων εργασίας, η διαφορά αντιπροσωπεύει την απόλυτη αύξηση της ανεργίας, δηλαδή 900.000 περισσότεροι άνεργοι το 1995 σε σχέση με το 1985⁽²⁾.

Η ίδια προσέγγιση υιοθετήθηκε για την ανάπτυξη σεναρίων για το μέλλον.

Πέρα από την επίδραση στην απασχόληση-ανεργία, είναι πιθανόν να σημειωθούν οι ακόλουθες τάσεις:

- κατά το 2005 μπορούμε να αναμένουμε αύξηση του ενεργού πληθυσμού της τάξης των 6,9 εκατ., η οποία θα αντιπροσωπεύει χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης από την προηγούμενη περίοδο. Η δημογραφική αλλαγή θα συμβάλει λιγότερο στην αύξηση αυτή, το 50% της οποίας θα οφείλεται σε αυξημένη συμμετοχή στην αγορά εργασίας·
- κατά την επόμενη δεκαετία —2005 έως 2015— ο ενεργός πληθυσμός θα μπορούσε να μειωθεί κατά 2,15 εκατ. Μια αναμενόμενη δημογραφική μείωση κατά 3,4 εκατομμύρια άτομα θα αντισταθμιστεί, εν μέρει, από 1,25 εκατ. επιπλέον άτομα που θα συμμετέχουν στην αγορά εργασίας.

Τα μεταναστευτικά ρεύματα θα μπορούσαν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των μελλοντικών τάσεων του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας⁽³⁾. Κατά την περασμένη δεκαετία αυτά συνέβαλαν, σε κάποιο βαθμό, στην αύξηση του μεγέθους και στη μείωση του ρυθμού γήρανσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας.

Συνοπτικά

- Η δημογραφική αλλαγή εξάσκησε πρόσθετες πιέσεις στην αγορά εργασίας κατά τα τελευταία δέκα χρόνια, εξαιτίας της έντονης αύξησης που σημείωσε η προσφορά εργασίας. Μαζί με την αύξηση της γυναικείας συμμετοχής, το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση του ενεργού πληθυσμού.
- Ακόμα και αν η συμμετοχή στην αγορά εργασίας αυξηθεί, σύντομα θα μειωθούν οι εντάσεις στην αγορά εργασίας, γεγονός το οποίο θα οφείλεται στη δημογραφική κάμψη.
- Οι αλλαγές στα επίπεδα συμμετοχής θα παίξουν σημαντικότερο ρόλο στη μελλοντική αύξηση του εργατικού δυναμικού.
- Η οικονομική απόδοση, η αύξηση της παραγωγικότητας και οι μελλοντικές μεταναστευτικές τάσεις θα διαδραματίσουν επίσης έναν εν δυνάμει ουσιαστικό ρόλο.

Συναφή ζητήματα

Οι μελλοντικές τάσεις του ενεργού πληθυσμού αποτελούν πλέον σημαντική παράμετρο στη χάραξη πολιτικής. Ο διπλός στόχος της μείωσης της ανεργίας και της παροχής οικονομικά ισορροπημένων συστημάτων κοινωνικής προστασίας απαιτεί ένα πλαίσιο το οποίο θα ενθαρρύνει και θα διευρύνει τη συμμετοχή εν δυνάμει εργατικού πληθυσμού (κυρίως γυναικών και ατόμων σε ηλικία εργασίας άνω των 55 ετών) σε συνδυασμό με προσπάθεια τόνωσης της ανάπτυξης με ικανή απασχολησιακή συνιστώσα.

⁽¹⁾ Δεδομένα για τον ενεργό πληθυσμό της Ευρώπης των Δεκαπέντε είναι διαθέσιμα μόνο μετά το 1995.

⁽²⁾ Μεταξύ 1985 και 1995, έτη αιχμής για την ανεργία, ο συνολικός αριθμός των ανέργων αυξήθηκε από 15 εκατ. περίπου σε 16,8 εκατ., από τα οποία 900 000 πρέπει να αποδοθούν στα νέα Länder τα οποία δεν συνυπολογίζονται στην παρούσα προσομοίωση.

⁽³⁾ Βλέπε σενάρια Eurostat στο παράρτημα Α.

Δομή της ηλικιακής ομάδας 20-64 ετών

Από τα όσα προαναφέρθηκαν συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας και ο ενεργός πληθυσμός θεωρούνται στενά συνδεδεμένοι. Αλλά ποια είναι η κατάσταση μέσα σε αυτό τον πληθυσμό;

Η γραφική παράσταση 4 δείχνει ότι αυτός θα υποστεί μερικές σημαντικές αλλαγές σε ό,τι αφορά τη δομή των ηλικιών:

- Ένα χαρακτηριστικό των περασμένων 20 ετών υπήρξε η είσοδος όλων των γενεών της έξαρσης των γεννήσεων στον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας. Το γεγονός αυτό προκάλεσε μεγάλη αύξηση σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, κυρίως στην ενδιάμεση ομάδα των ατόμων από 30 έως 49 ετών.
- Αντίθετα με αυτό, τα επόμενα 20 χρόνια θα σημειωθούν σημαντικές ανισοροπίες ως προς τη συμβολή των διάφορων ηλικιακών ομάδων. Η ηλικιακή ομάδα 20-29 ετών, μια ομάδα η οποία συμπληρώνει διαρκώς τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας, θα μειωθεί κατά 11 εκατ., η ενδιάμεση ομάδα θα παραμείνει στο σημερινό της μέγεθος και η ομάδα των γηραιότερων (50-64 ετών) θα αυξηθεί κατά 16,5 εκατ., δηλαδή σε ποσοστό μεγαλύτερο από το 25 %.

Συνοπτικά

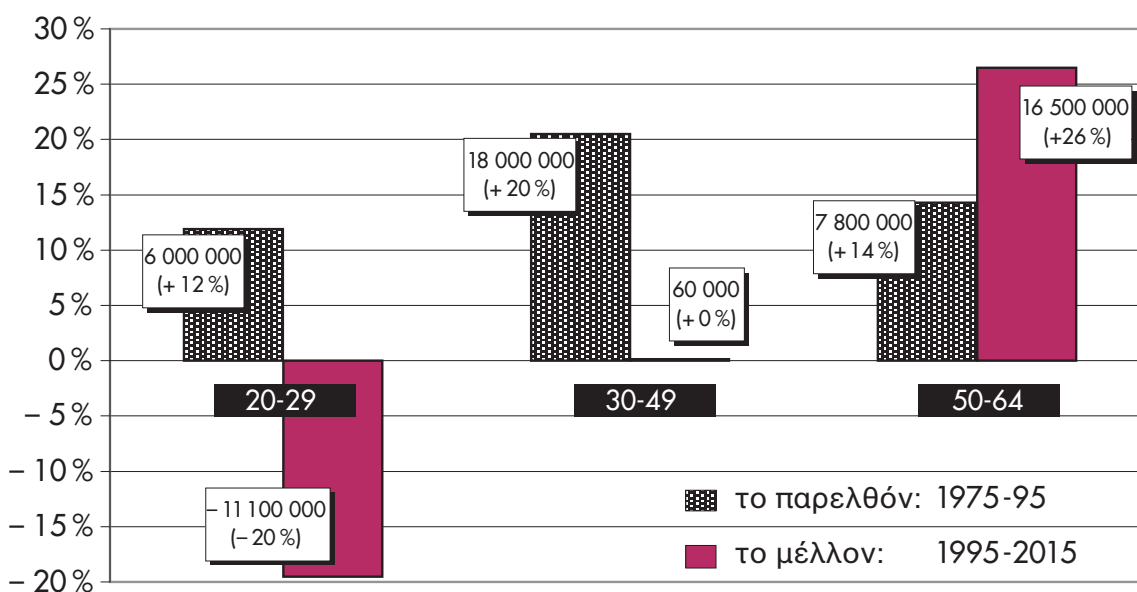
Στα επόμενα 20 χρόνια το χαρακτηριστικό του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας θα είναι η εξαιρετικά άνιση αύξηση των διαφόρων ηλικιακών ομάδων, η οποία θα ανατρέψει την ισορροπία των τελευταίων 20 ετών.

Συναφή ζητήματα

Οι αυξημένοι αριθμοί γηραιότερων εργαζομένων θα απαιτήσουν νέα προσέγγιση όλων των ζητημάτων που αφορούν τις σχέσεις ηλικίας, αγοράς της εργασίας και οργάνωσης της εργασίας. Οι συνθήκες εργασίας, η παραγωγικότητα και η διάβιου μάθηση θα αποτελέσουν ζητήματα με αποφασιστική σημασία.

Γραφική παράσταση 4

Αύξηση ορισμένων ηλικιακών ομάδων μεταξύ 1975-1995 και 1995-2015 EUR 15

Πηγή: Eurostat, παρατηρήσεις έως το 1995, προβολές για μετά την παραπάνω ημερομηνία. Σενάριο βασικής υπόθεσης.

Γήρανση του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας

Απαιτείται περαιτέρω ανάλυση, δεδομένου ότι οι δείκτες γήρανσης υποδεικνύουν δύο σημεία καμπής.

1995, το πρώτο σημείο καμπής

Το μέγεθος της αναμενόμενης μείωσης του αριθμού των ατόμων ηλικίας μεταξύ 20 και 29 ετών σε συνδυασμό με αύξηση του αριθμού των ατόμων μεταξύ 50 και 64 θα οδηγήσει σε εμφανή γήρανση της διαθέσιμης δεξαμενής εργατικού δυναμικού.

Η αλλαγή του μέσου όρου ηλικίας του πληθυσμού μεταξύ 20 και 64 ετών, όπως φαίνεται στη γραφική παράσταση 5, αποτελεί μια αρχική ένδειξη αυτής της τάσης αλλαγής.

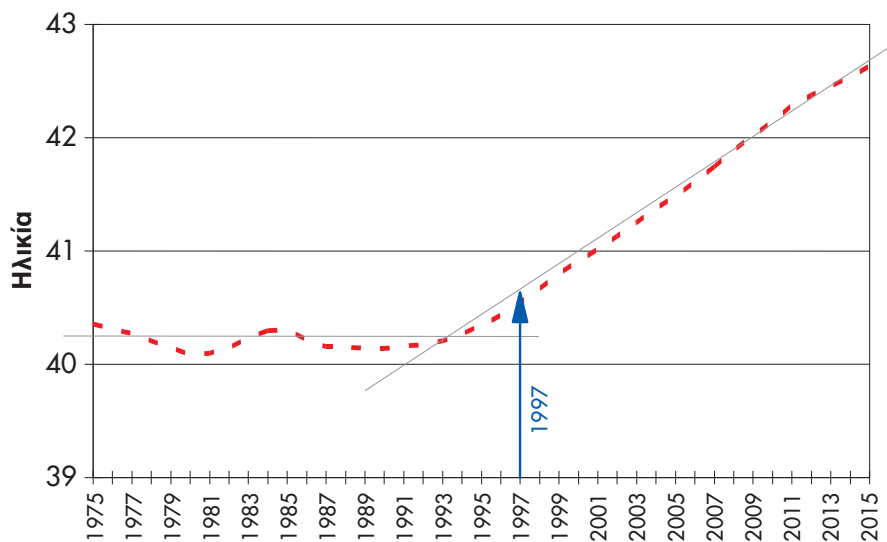
- Η μέση αυτή ηλικία παρέμεινε σχεδόν σταθερή λίγο πάνω από τα 40 έτη, στην περίοδο 1975-1995.
- Από το 1995 και μετά, σημειώθηκε έντονη τάση αύξησης του μέσου όρου ηλικίας, όπως φαίνεται καθαρά από τη σύγκριση των καμπυλών των δύο περιόδων.
- Αφού πρώτα παρέμεινε σταθερός για τα τελευταία 20 χρόνια, ο μέσος όρος ηλικίας θα αυξηθεί κατά μέσο όρο κατά 2,5 χρόνια έως το 2015, αύξηση η οποία θεωρείται σημαντική.

Συνοπτικά

Ξεκινώντας το 1995 και συνεχίζοντας πέρα από το 2015, ο μέσος όρος ηλικίας του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας θα παρουσιάσει σημαντική και σταθερή αύξηση.

Γραφική παράσταση 5

Αλλαγή στον μέσο όρο ηλικίας του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας (20-64 ετών)
EUR 15

Πηγή: Eurostat, παρατηρήσεις έως το 1995, προβολές για μετά την παραπάνω ημερομηνία. Βασικό σενάριο.

2010, το δεύτερο σημείο καμπής

Το δεύτερο σημείο αναφέρεται στο σχετικό μερίδιο αυτών που αναμένεται να αποτελέσουν τμήμα του ενεργού πληθυσμού για πρώτη φορά, δηλαδή την ομάδα 20-29 ετών, συγκρινόμενο με το μερίδιο αυτών που πλησιάζουν στην αποχώρησή τους, δηλαδή την ομάδα 55-64 ετών. Η γραφική παράσταση 6 δείχνει ότι:

- Το μερίδιο της ομάδας 20-29 ετών σημειώνει σταθερή πτώση από τις αρχές του 1990, ενώ γύρω στο 2000 το μερίδιο της γηραιότερης ομάδας θα αρχίσει να αυξάνεται.
- Το 2010 οι δύο ομάδες θα εξισωθούν και η καθεμία θα αντιπροσωπεύει το ένα πέμπτο του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας.
- Μετά από αυτή την ημερομηνία, η γηραιότερη ομάδα του ενεργού πληθυσμού θα αντιστοιχεί σε σταδιακά όλο και μεγαλύτερο μερίδιο του ενεργού πληθυσμού από ό,τι η ομάδα των μεταξύ 20-29 ετών. Ταυτόχρονα, ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας στο σύνολό του θα αρχίσει να μειώνεται.

Συνοπτικά

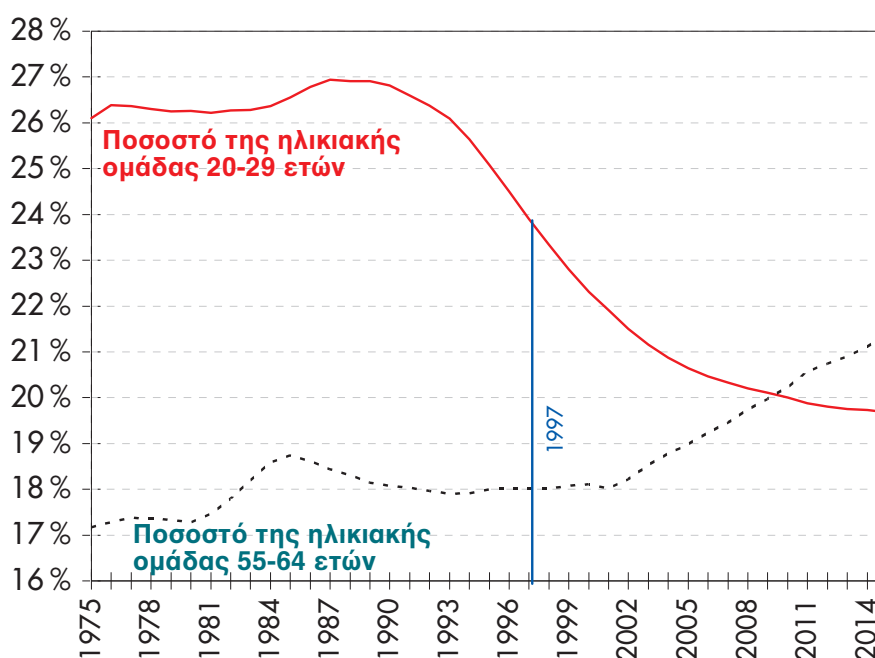
- Από το 2010 και μετά, οι γηραιότεροι εργαζόμενοι θα αντιπροσωπεύουν μεγαλύτερο μερίδιο του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας από ό,τι οι νεότεροι, το μερίδιο των οποίων θα παρουσιάζει σταδιακή μείωση.
- Η ενδιάμεση ομάδα (30-54 ετών) καταρχάς θα αυξηθεί, κατόπιν θα σταθεροποιηθεί και αργότερα θα αρχίσει να μειώνεται ως αποτέλεσμα αυτών των αλλαγών.

Συναφή ζητήματα

- Σταδιακά, οι εταιρείες θα έχουν να κάνουν με μία νέα πυραμίδα ηλικιών του εργατικού δυναμικού. Αυτό σημαίνει ότι οι ενεργητικές πολιτικές για την απασχόληση θα αντιμετωπίσουν νέες προκλήσεις στην προσπάθειά τους να μεγιστοποιήσουν την αξία των ανθρώπινων πόρων.
- Το σχετικό μερίδιο των νεότερων και των γηραιότερων ομάδων εργαζομένων ως μέρος του συνολικού πληθυσμού σε ηλικία εργασίας θα αλλάξει, όπως επίσης θα αλλάξει το σχετικό μερίδιο της ομάδας 30-54 ετών, το οποίο θα αντιμετωπίσει παρόμοια προβλήματα.

Γραφική παράσταση 6

Αντίστοιχα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων 20-29 και 55-64 ετών στον πληθυσμό που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας (20-64 ετών) EUR 15

Πηγή: Eurostat, παρατηρήσεις έως το 1995, προβολές για μετά την παραπάνω ημερομηνία. Βασικό σενάριο.

Ο δημογραφικός αντίκτυπος στην ανανέωση του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας

Κατά το παρελθόν, η ανανέωση του πληθυσμού που ήταν σε ηλικία εργασίας, δηλαδή η δυνατότητα αντικατάστασης των γενεών που αποχωρούν από την αγορά εργασίας με νεοεισερχόμενες:

- τροφοδότησε τους τομείς που παρουσίαζαν τη μεγαλύτερη ανάπτυξη·
- συνέβαλε στην παραγωγικότητα του συστήματος λόγω του ότι οι νέοι παρουσιάζουν χαμηλότερη αναλογία κόστους/παραγωγικότητας·
- πρόσθεσε νέες δεξιότητες και ευελιξία σε όλους τους τομείς.

Είναι ενδιαφέρον να παρουσιάσουμε σχηματικά την ανανέωση αυτή χρησιμοποιώντας δύο συμπληρωματικούς δείκτες. Ο πρώτος αποτελεί εκτίμηση του ισοζυγίου εισερχόμενων και αποχωρούντων (γραφική παράσταση 7α) και μας δίνει μια αρκετά καλή ιδέα της αλλαγής μεγέθους του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας. Ο δεύτερος, πιο ποιοτικός δείκτης, εξετάζει την αναλογία νεοεισερχομένων και αποχωρούντων από την αγορά εργασίας (γραφική παράσταση 7β). Πρόκειται ουσιαστικά για δείκτη αντικατάστασης.

- Από άποψη ισοζυγίων, η κάμψη που ξεκίνησε το 1990 θα οδηγήσει σε περισσότερες αποχωρήσεις παρά εισόδους γύρω στο 2009.
- Από άποψη αναλογιών, το ποσοστό αντικατάστασης θα μειωθεί κατά 35 % μέσα σε 20 χρόνια. Το 1995, 140 εισόδοι αντιστοιχούσαν σε 100 αποχωρήσεις· το 2015, 90 εισόδοι θα αντιστοιχούν σε 100 αποχωρήσεις και συνεπώς θα υπάρξει καθαρό έλλειμμα.

Συνοπτικά

- Σταδιακά, θα υπάρχει μικρότερο πεδίο προσαρμογής της αγοράς εργασίας μέσω των εισόδων και αποχωρήσεων από αυτή.
- Η δημογραφική αλλαγή θα παράγει αρνητικά ισοζύγια ανανέωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Οι δυνατότητες ανανέωσης των δεξιοτήτων αποκλειστικά λόγω της εισόδου νέων ατόμων θα είναι περιορισμένες.

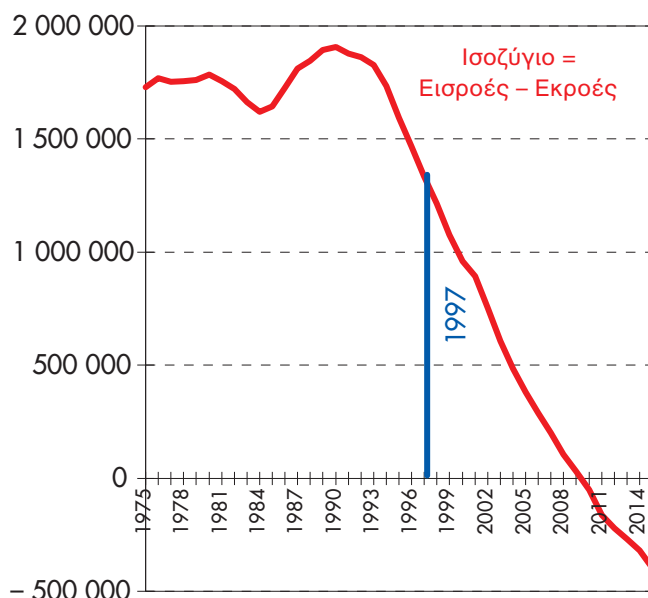
Συναφή ζητήματα

Τα μέτρα για την ενεργοποίηση των διαθέσιμων αποθεμάτων στην προσφορά εργασίας θα πρέπει να συνοδεύονται από μέτρα που θα εξασφαλίζουν την καλύτερη συνολική κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, την παροχή κινήτρων και ασφάλειας, ενώ ταυτόχρονα θα εισάγουν μεγαλύτερη ευελιξία.

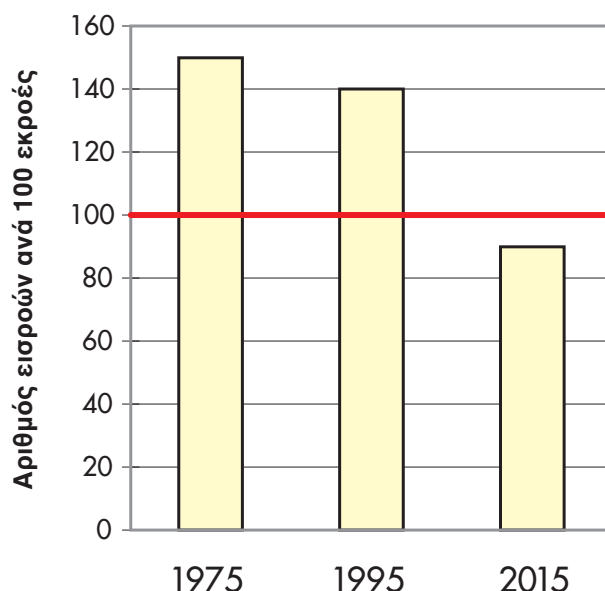
Γραφική παράσταση 7

7α: Διαφορές μεταξύ εισόδων και αποχωρήσεων για τον πληθυσμό που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας

EUR 15

7β: Αριθμός νεοεισερχόμενων στον πληθυσμό που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας ανά 100 αποχωρήσαντες

Πηγή: Eurostat, παρατηρήσεις έως το 1995, προβολές για μετά την παραπάνω ημερομηνία. Βασικό σενάριο.

Δημογραφικό αποτέλεσμα και διαφορά συμμετοχής μεταξύ ανδρών και γυναικών

Άραγε είναι δυνατόν να καθορίσουμε πιο αναλυτικά τον τρόπο με τον οποίο η δημογραφική αλλαγή θα επηρεάσει τον ενεργό πληθυσμό; Διακρίνοντας ανά φύλο και ανά ηλικιακή ομάδα καταλήγουμε σε ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις ανάμεσα στα αποτελέσματα της δημογραφικής αλλαγής και της συμπεριφορικής αλλαγής, ως προς το μέγεθος του ενεργού πληθυσμού.

Οι διαφορές μεταξύ γενεών, και ειδικά μεταξύ φύλων είναι σαφείς:

- Η αύξηση στο συνολικό μέγεθος του ενεργού πληθυσμού που σημειώθηκε μεταξύ 1985 και 1995 κατανέμεται άνισα μεταξύ των φύλων, ενώ η δημογραφική συμβολή, η οποία είναι η ίδια και για τα δύο φύλα, δεν είναι η ίδια για όλες τις ηλικιακές ομάδες.
- Μεταξύ 1985 και 1995 η είσοδος στην αγορά εργασίας μειώθηκε κατά 200 000. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στη μείωση του αριθμού των ανδρών, και ειδικότερα των νεαρών ανδρών. Η απασχόληση των ατόμων ηλικίας 20-29 ετών, ανεξαρτήτως φύλου, μειώθηκε κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου. Αυτό θα μπορούσε, εν μέρει, να προκύψει από την έντονη δημογραφική συμβολή των προηγούμενων γενεών, η οποία μπορεί να εμπόδιζε την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας, καθώς και από τη μακροπρόθεσμη τάση για αυξημένη συμμετοχή των νεότερων γενεών στην εκπαίδευση και την κατάρτιση.
- Κατά την ίδια περίοδο σημειώθηκε σημαντική αύξηση στην απασχόληση των γυναικών άνω των 30. Στην ενδιάμεση ομάδα (30-49 ετών), πάνω από το 50 % της αύξησης που παρουσίασαν οι ενεργές γυναίκες μεταξύ 1985 και 1995 οφείλεται στην αυξημένη γυναικεία συμμετοχή στην αγορά εργασίας.
- Μεταξύ των γηραιότερων εργαζόμενων γυναικών, όλη σχεδόν η αύξηση της συμμετοχής αποδίδεται στη συμπεριφορά τους.
- Η δημογραφική συμβολή στους νεότερους εργαζόμενους έχει αρχίσει να μειώνεται και μετά το 2005 μόνον οι γηραιότεροι εργαζόμενοι θα επιφέρουν οποιαδήποτε αύξηση οφειλόμενη σε δημογραφική αλλαγή.

- Από πλευράς συμπεριφοράς και με βάση τις υποθέσεις αλλαγών του ενεργού πληθυσμού, η γυναικεία συμμετοχή θα εξακολουθήσει να αυξάνεται ακόμα και στις νεότερες γενιές. Αντίθετα, μεταξύ 2005 και 2010 θα υπάρχει μειωμένη αντρική συμμετοχή σε όλες τις ομάδες.

Συνοπτικά

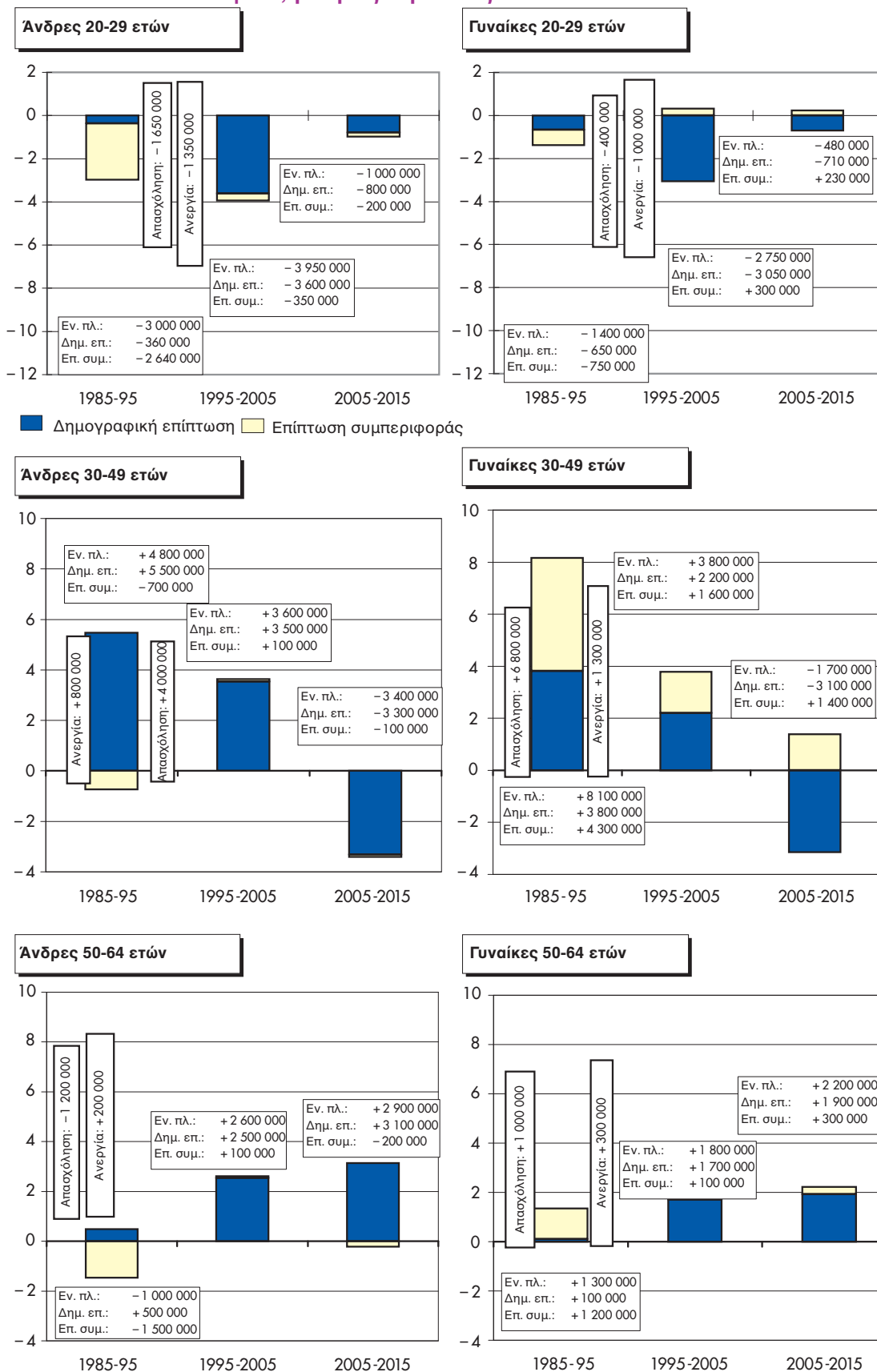
- Η διάκριση μεταξύ συμπεριφορικού και δημογραφικού αποτελέσματος αποκαλύπτει την αλλαγή στο μέγεθος των αποθεμάτων προσφοράς εργασίας, η οποία οφείλεται σε δημογραφικά αποτελέσματα.
- Δεν θα είναι πλέον δυνατόν να αντισταθμιστεί η δημογραφική μείωση με την αυξημένη συμμετοχή, κυρίως μεταξύ των νέων.
- Πέρα από τις δυνατότητες που προσφέρει η επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα, οι γυναίκες αποτελούν την κύρια πηγή για την αύξηση της απασχόλησης, ιδίως οι νέες γυναίκες, οι οποίες όταν μεγαλώσουν θα αυξήσουν τα ποσοστά συμμετοχής και απασχόλησης.

Συναφή ζητήματα

- Η διατήρηση της δυνατότητας απασχόλησης για τις γηραιότερες γυναίκες και η επανένταξή τους στην εργασία μετά μερικά χρόνια ενασχόλησης με τα οικιακά πρέπει να λάβει υπόψη τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αυτών των ομάδων και θα απαιτήσει κατάλληλα μέτρα προσαρμογής όχι μόνο από άποψη οργάνωσης της εργασίας, αλλά επίσης από άποψη κοινωνικού περιβάλλοντος.
- Η αυξανόμενη σημασία της εργασίας για τις γυναίκες σημαίνει ότι, περισσότερο από ποτέ, το ζήτημα των ίσων ευκαιριών αποτελεί μια σημαντική διάσταση της οικονομικής και κοινωνικής αλλαγής.
- Όλες οι κατηγορίες κινητικότητας, κυρίως η επαγγελματική κινητικότητα, θα διαδραματίσουν σπουδαιότερο ρόλο κατά τα επόμενα χρόνια.

Γραφική παράσταση 8

Ρόλος του δημογραφικού παράγοντα και του παράγοντα συμπεριφοράς, αντίστοιχα, στην πρόκληση αλλαγών μεγέθους του ενεργού πληθυσμού, ανά ηλικιακή ομάδα και φύλο, για τρεις περιόδους — EUR 12 και EUR 15

Μια συμπληρωματική διάσταση: οικογένεια και εργασία

Πολυάριθμες μελέτες έχουν καταδείξει τις σχέσεις ποσοστών συμμετοχής και δημογραφίας της οικογένειας και των νοικοκυριών⁽¹⁾. Για αρκετές γυναίκες η γέννηση ενός παιδιού σημαίνει ότι παύουν να εργάζονται ή, ότι σε μερικές περιπτώσεις αναζητούν την εναλλακτική λύση της μερικής απασχόλησης. Ανάλογα με τη χώρα, η αλλαγή που προκαλεί η γέννηση ενός παιδιού μπορεί μερικές φορές να είναι μόνιμη και για διάφορους λόγους, όπως η διαθεσιμότητα υπηρεσιών για τη φροντίδα του παιδιού, πολιτιστικοί παράγοντες κλπ.

Με την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης δεν είναι σπάνιο να βρίσκει κανείς τρεις ή τέσσερις γενιές να ζουν ταυτόχρονα και το αυξανόμενο ποσοστό της δημογραφικής γήρανσης τείνει να κάνει το φαινόμενο ακόμα συνθηθέστερο. Στο πλαίσιο της οικογενειακής δομής η γυναίκα είναι αυτή που φροντίζει συνήθως τους ηλικιωμένους, όταν αυτοί δεν είναι πλέον ανεξάρτητοι. Στο μέλλον, το βάρος αυτής της ευθύνης είναι πιθανόν να αυξηθεί, διότι μικρότερες οικογένειες σημαίνει ότι οι ευθύνες μοιράζονται μεταξύ λιγότερων ατόμων.

Το ίδιο το νοικοκυριό έχει καθοριστική επίδραση στην εξέλιξη των κύκλων ζωής των ατόμων που το αποτελούν. Η φορολογία, τα οικογενειακά επιδόματα, οι πολιτικές διαχείρισης της απασχόλησης και άλλοι παράγοντες θα έχουν σημαντικές συνέπειες στη συμπεριφορά των μελών μιας οικογένειας.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι τάσεις στη δημογραφία των γυναικών και των νοικοκυριών θα επηρεάσουν την ικανότητα ενεργοποίησης του εργατικού δυναμικού και κυρίως του γυναικείου εργατικού δυναμικού, ενώ από την άλλη πλευρά οι πολιτικές για την απασχόληση επηρεάζουν τις τάσεις που σχετίζονται με το θεσμό της οικογένειας και τις γυναίκες.

(1) Βλέπε μεταξύ άλλων, «The new role of women — Family formation in Modern Societies» (Ο νέος ρόλος των γυναικών — Η δημιουργία οικογένειας στις σύγχρονες κοινωνίες), εκδ. Hans-Peter Blossfeld, Social inequality series, Westview Press, 1994, ή «Families, travail et politiques familiales en Europe» (Οικογένειες, εργασία και οικογενειακές πολιτικές στην Ευρώπη), L. Hantrais και M-T. Letablier, Cahier du Centre d'Études de l'Emploi, PUF, 1996.

Συμπέρασμα

Η ανάλυση των αλλαγών του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας είναι δηλωτική της έκτασης στην οποία η μελλοντική οικονομική μεγέθυνση θα εξαρτηθεί από τις ποιοτικές και ποσοτικές αλλαγές του εργατικού δυναμικού.

Η σταθεροποίηση και στη συνέχεια η μείωση του μεγέθους του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας θα μπορούσε να αποδειχτεί ευνοϊκός παράγοντας για τη μείωση ανισοροπιών μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Ωστόσο, θα χρειαστεί επίσης να συνεκτιμήσουμε μια σημαντική αύξηση της πίεσης της γήρανσης στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, ειδικά για τα στατικά διανεμητικά συστήματα συνταξιοδότησης. Η διατήρηση γηραιότερων εργαζομένων στην εργασία επί μακρότερο θα μπορούσε, σε ορισμένους τομείς, να αποτελέσει κύριο στοιχείο για την εν μέρει τουλάχιστον αντιστάθμιση του προβλήματος.

Ωστόσο, η διατήρηση γηραιότερων εργαζομένων στην απασχόληση για περισσότερα χρόνια θα συμβάλει σε μια δεύτερη αντιστοιχία που συνδέεται με τη δημογραφία του εργατικού δυναμικού: την εσωτερική του γήρανση. Συνεπώς, η δυνατότητα προσαρμογής στις αλλαγές ζήτησης εργασίας θα πρέπει να επιτευχθεί κυρίως από πόρους οι οποίοι ανήκουν ήδη

στο εργατικό δυναμικό, παρά από τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας. Ενεργά μέτρα, όπως η απόκτηση νέων προσόντων, η διά βίου μάθηση, μέτρα για την εξασφάλιση της δυνατότητας πρόσληψης θα απαιτούνται ώστε να προσαρμόζονται οι δεξιότητες και να εξασφαλίζεται η οικονομική ανταγωνιστικότητα.

Η ισχυρότερη οικονομική μεγέθυνση αποτελεί πλέον θεμελιώδη παράγοντα για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής προστασίας, δεδομένου ότι η αύξηση αυτή μεταφράζεται σε αύξηση των θέσεων εργασίας και σε αυξημένη καταφυγή στις υπάρχουσες δεξαμενές εργατικού δυναμικού. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τις γυναίκες, η καταφυγή αυτή υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Θα χρειαστεί μια καινοτόμος προσέγγιση που θα περιλαμβάνει μέτρα για την προώθηση της πρόσβασης στην παραδοσιακή αγορά εργασίας (συνταίριασμα της εργασίας και της οικογενειακής ζωής), την απορρόφηση μέχρι σήμερα καθαρά εθελοντικών δραστηριοτήτων από την οικονομία της αγοράς (κοινωνικές ενέργειες, ευθύνη για την οικογενειακή φροντίδα μέσω φορολογικών κινήτρων κλπ.) και πιο ευέλικτη οργάνωση της εργασίας. Όλοι οι τύποι κινητικότητας θα διαδραματίσουν μεγαλύτερο ρόλο στα επόμενα χρόνια.

Η σημασία της περιφερειακής διάστασης

Το προηγούμενο κεφάλαιο έδειξε ότι υπάρχουν σημαντικές σχέσεις μεταξύ δημογραφικής αλλαγής και αγοράς εργασίας. Ωστόσο, η σφαιρική προσέγγιση συχνά δεν παρέχει τα αποτελεσματικότερα μέσα για την εξέταση παρόμοιων σχέσεων. Μεταξύ άλλων δεν είναι κατάλληλη για να ερμηνεύσει τις εντελώς διαφορετικές τάσεις που υπάρχουν σε περιφερειακό επίπεδο.

Οι πολύ διαφορετικές καταστάσεις που συναντούμε μεταξύ περιφερειών υποδεικνύουν ότι ο αντίκτυπος της δημογραφικής αλλαγής θα μπορούσε να δεχτεί διαφορετικές ερμηνείες από αυτές που μας παρέχει μια σφαιρική προσέγγιση.

Αυτό επιβεβαιώνεται από την ανάλυση των περιφερειών, που παρουσιάζεται στο μέρος αυτό.

Γεωγραφικές περιοχές

Για λόγους οι οποίοι σχετίζονται, κατά πρώτον, με τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, η γεωγραφική κατανομή στο κεφάλαιο αυτό ανήκει στην Ονοματολογία των Στατιστικών Μονάδων Επικράτειας 2 (NUTS 2).

Η κατανομή αυτή επιβάλλει ορισμένους περιορισμούς στην παρούσα ανάλυση. Δεν αφήνει τη δυνατότητα να συνεκτιμηθούν οι πραγματικοί μηχανισμοί που λειτουργούν σε ορισμένες περιοχές και οι οποίοι δέχονται περιορισμούς από παράγοντες όπως η δεξαμενή του ντόπιου εργατικού δυναμικού ή οι ειδικές περιοχές δραστηριότητας. Για το λόγο αυτό επιλέξαμε μια γενική και όχι ειδική ερμηνεία των αποτελεσμάτων της ανάλυσής μας.

Η δημογραφική ανάπτυξη στις περιφέρειες

Η ποικιλία των περιφερειών της Ένωσης μπορεί να απεικονιστεί σε σχέση με πολυάριθμα κριτήρια. Ανάμεσα στις πλέον εμφανείς πλευρές είναι η άνιση κατανομή του πληθυσμού, με ένα μεγάλο μερίδιο του πληθυσμού συγκεντρωμένο σε συγκριτικά μικρό μέρος των εδαφών. Η πιθανή αλλαγή του πληθυσμού, όπως απεικονίζεται στο χάρτη 1, παρουσιάζει επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μεταξύ άλλων, βοηθά στη διευκρίνιση διαφορών μεταξύ περιφερειών στα μελλοντικά δημογραφικά μοντέλα.

Αυτό είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον γιατί, όπως δείξαμε στο μέρος 1, ένα στάδιο που χαρακτηρίζεται από μια σταθερή και ισορροπημένη δημογραφική αύξηση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας παραχωρεί σήμερα τη θέση του σε μια «δημογραφική ουδετερότητα», η οποία σύντομα πρόκειται να ακολουθηθεί από αρνητική αύξηση.

Ο χάρτης 1 δείχνει το δείκτη αύξησης για κάθε περιφέρεια συγκρινόμενο με τον πληθυσμό της το 1995. Βάσει του σταδίου της δημογραφικής τους ανάπτυξης, οι περιφέρειες μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες:

- Περιφέρειες που έχουν ήδη φτάσει το στάδιο της αρνητικής αύξησης, όπως η πρώην Ανατολική Γερμανία, το Saarland και μέρος της Βεσφαλίας, η βόρεια Ιταλία, η Asturias και η Αραγωνία στην Ισπανία και η Λωραίνη στη Γαλλία.
- Η πλειονότητα των περιφερειών φαίνεται να βαδίζει προς μια περίοδο δημογραφικής αύξησης μεταξύ του 1995 και του 2015.
- Τέλος, διαρκής ανάπτυξη παρατηρείται στο ένα πέμπτο περίπου των περιφερειών που ανήκουν στις ευρύτερες αστικές περιοχές και στον Νότο της Ισπανίας, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Βέλγιο και την Ελλάδα.

Συνοπτικά

- Οι περισσότερες από τις χώρες της Ένωσης παρουσιάζουν ένα άνισο περιφερειακό πρότυπο μελλοντικής δημογραφικής αύξησης.
- Η ίδια χώρα μπορεί να παρουσιάζει ποικίλες καταστάσεις, όσον αφορά τον δημογραφικό δυναμισμό της.
- Περιφέρειες που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά τείνουν να αποτελούν ομοιογενή ομάδα με τις γειτονικές τους περιφέρειες.

Συναφή ζητήματα

Το αποτέλεσμα της πόλωσης όσον αφορά την αύξηση του πληθυσμού στις περιφέρειες αποτελεί μια νέα διάσταση η οποία θα μπορούσε να επηρεάσει τις εθνικές και ακόμα τις κοινοτικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές τάσεις.

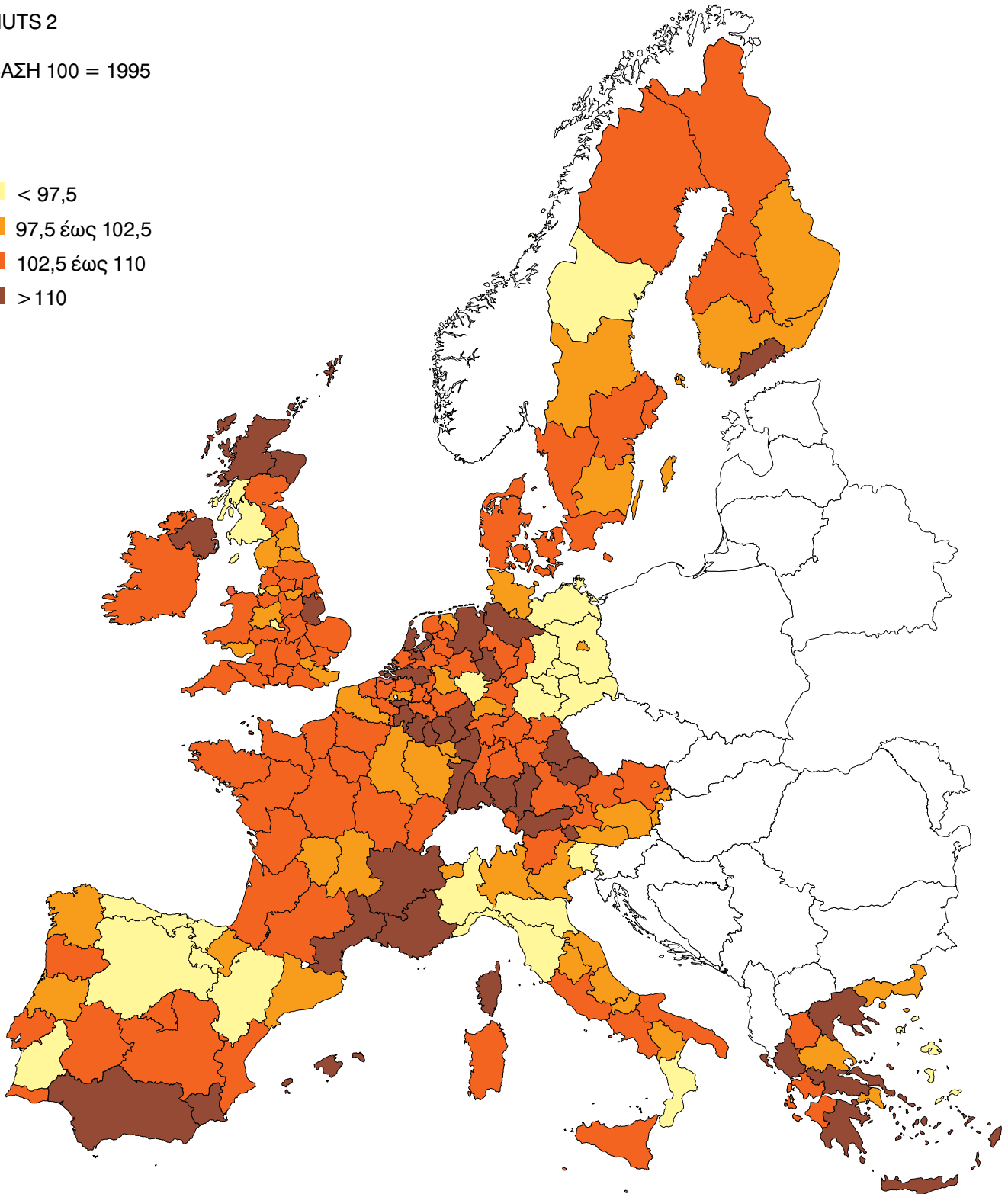
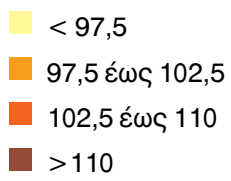
Χάρτης 1

Αύξηση του πληθυσμού μεταξύ 1995 και 2015

EUR 15

NUTS 2

ΒΑΣΗ 100 = 1995

Η γήρανση του πληθυσμού

Αν και υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των περιφερειών αναφορικά με το στάδιο της αύξησης του πληθυσμού στο οποίο έχουν φτάσει, η γήρανση αποτελεί κοινό φαινόμενο όλων τους. Από το 1995 και μετά, η αναλογία των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών αυξάνεται σε όλες τις περιοχές. Τα αποτελέσματα αυτής της αύξησης του γηραιότερου πληθυσμού παρουσιάζονται στους χάρτες 2α και 2β, οι οποίοι απεικονίζουν τις αναλογίες των ατόμων άνω των 65 ως μέρος του συνολικού πληθυσμού.

Έως το 2015 είναι πιθανές οι ακόλουθες εξελίξεις:

- Όπως αναμένεται, το ποσοστό γήρανσης και, πάνω από όλα, οι δομές του σημερινού πληθυσμού ποικίλλουν από τη μια περιφέρεια στην άλλη.
- Η αναλογία των ηλικιωμένων θα είναι ιδιαίτερα υψηλή στη βόρεια και στην κεντρική Ιταλία, όπου αυτοί θα αποτελούν το ένα τέταρτο του πληθυσμού.
- Σε μικρότερο βαθμό θα υπάρξει επίσης μεγαλύτερος αριθμός ηλικιωμένων στη βόρεια Ισπανία και, με πλέον διάχυτο τρόπο, στη βόρεια και στην ανατολική Γερμανία, στην Ελλάδα και στις κεντρικές και νότιες περιφέρειες της Γαλλίας.
- Οι περιφέρειες οι οποίες θα έχουν ακόμα σχετικά νεότερο πληθυσμό θα είναι πιο περιορισμένες σε αριθμό και πιο εστιασμένες. Οι εν λόγω περιοχές είναι η νότια Ισπανία και η βόρεια Πορτογαλία, η Ιρλανδία, η βόρεια Γαλλία και το Flevoland.

Συνοπτικά

- Αν και εμφανής παντού, η γήρανση του πληθυσμού θα επέλθει σε διαφορετικά ποσοστά και βαθμούς, επηρεάζοντας πληθυσμούς με πολύ διαφορετικές αρχικές ηλικιακές δομές. Το αποτέλεσμα σε 20 χρόνια θα είναι η μεγαλύτερη ποικιλομορφία στην ηλικιακή δομή των περιφερειών.
- Η γήρανση δεν καταλήγει απαραίτητα σε μείωση του πληθυσμού. Το 2015 σημαντικές αυξήσεις του πληθυσμού θα συνοδεύονται από δομές αρκετά γηραιού πληθυσμού.
- Ο συνδυασμός σημαντικής μείωσης του πληθυσμού και αρκετά γηραιότερου πληθυσμού, όπως συναντάται στη βόρεια Ιταλία και την Ισπανία, και στην πρώην Ανατολική Γερμανία, υποδηλώνει σημαντική δημογραφική κάμψη.
- Όπως αναφέρθηκε στο μέρος 1, οι μελλοντικές προοπτικές μπορούν να δεχτούν την επίδραση της οικονομικής απόδοσης και των μεταναστευτικών ρευμάτων σε περιφερειακό επίπεδο.

Συναφή ζητήματα

- Ο γηράσκων πληθυσμός συνδυάζεται συχνά με τη μείωση της αναλογίας των νέων. Συνεπώς, οι τάσεις των ποσοστών εξάρτησης είναι πιθανόν να καταλήξουν σε ακόμα μεγαλύτερες διαφορές μεταξύ περιφερειών. Η απόκλιση αυτή διαμορφώνει μια νέα περιφερειακή πραγματικότητα ως προς την αγορά εργασίας, τη στέγαση, την υγεία και τις ανάγκες περίθαλψης.
- Η πόλωση της εξάρτησης μπορεί να καταλήξει σε αυξημένες δαπάνες και μεγαλύτερες δυσκολίες στην ανάπτυξη ορισμένων περιφερειών. Αυτό μπορεί να γίνει αισθητό όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο, αλλά επίσης σε επίπεδο οικολογίας, κυρίως εάν υπάρχει περαιτέρω ανάπτυξη της αστυφιλίας και της πληθυσμιακής μείωσης αγροτικών περιοχών. Κάτι τέτοιο μπορεί να έχει συνέπειες στις ευρωπαϊκές διαρθρωτικές πολιτικές, καθώς και στις προσπάθειες βελτίωσης των εδαφικών ισορροπιών στο σύνολο της Ένωσης.

Χάρτης 2α

Αναλογία των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω ως μέρος του συνολικού πληθυσμού το 1995

EUR 15

NUTS 2

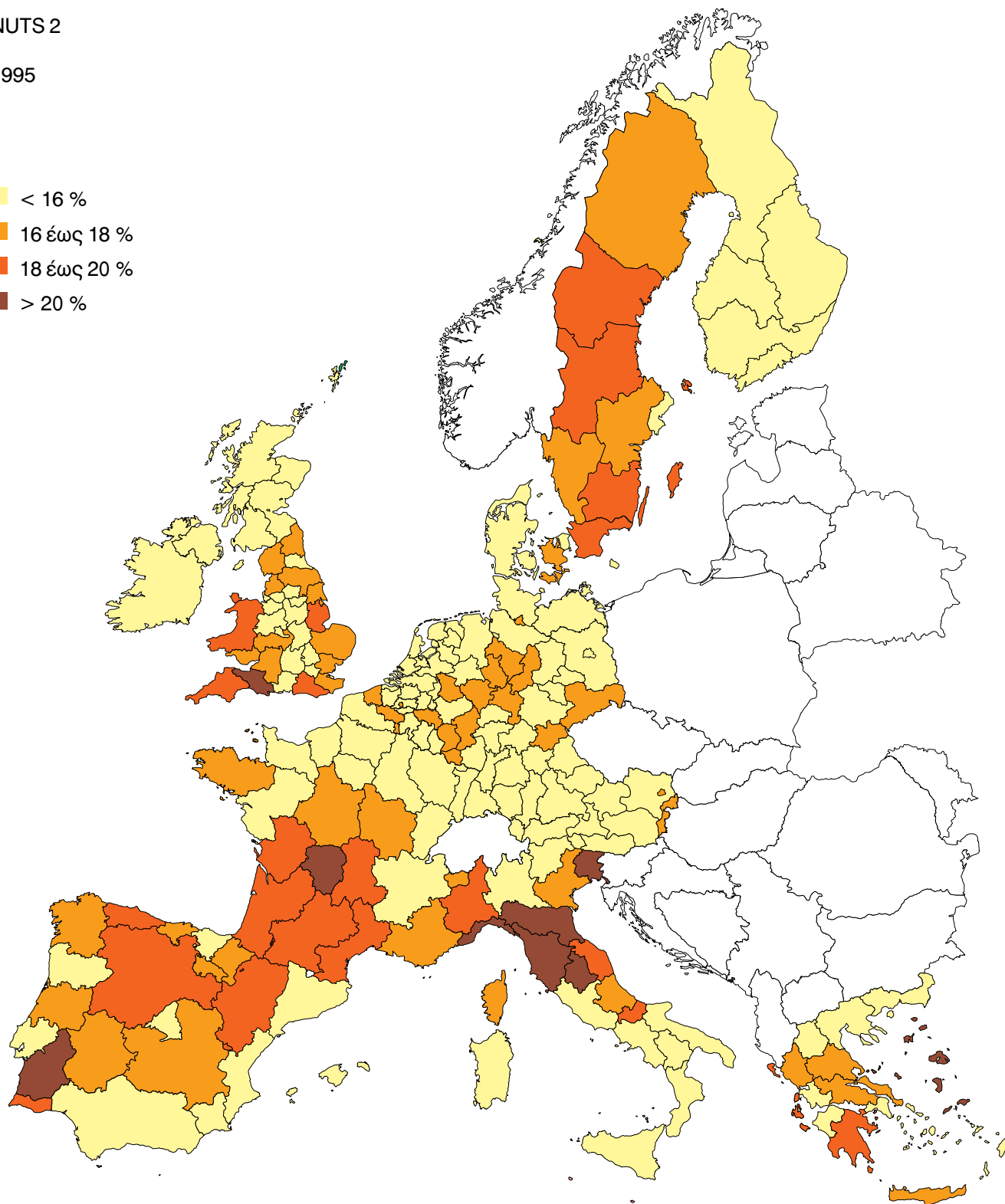
1995

< 16 %

16 έως 18 %

18 έως 20 %

> 20 %

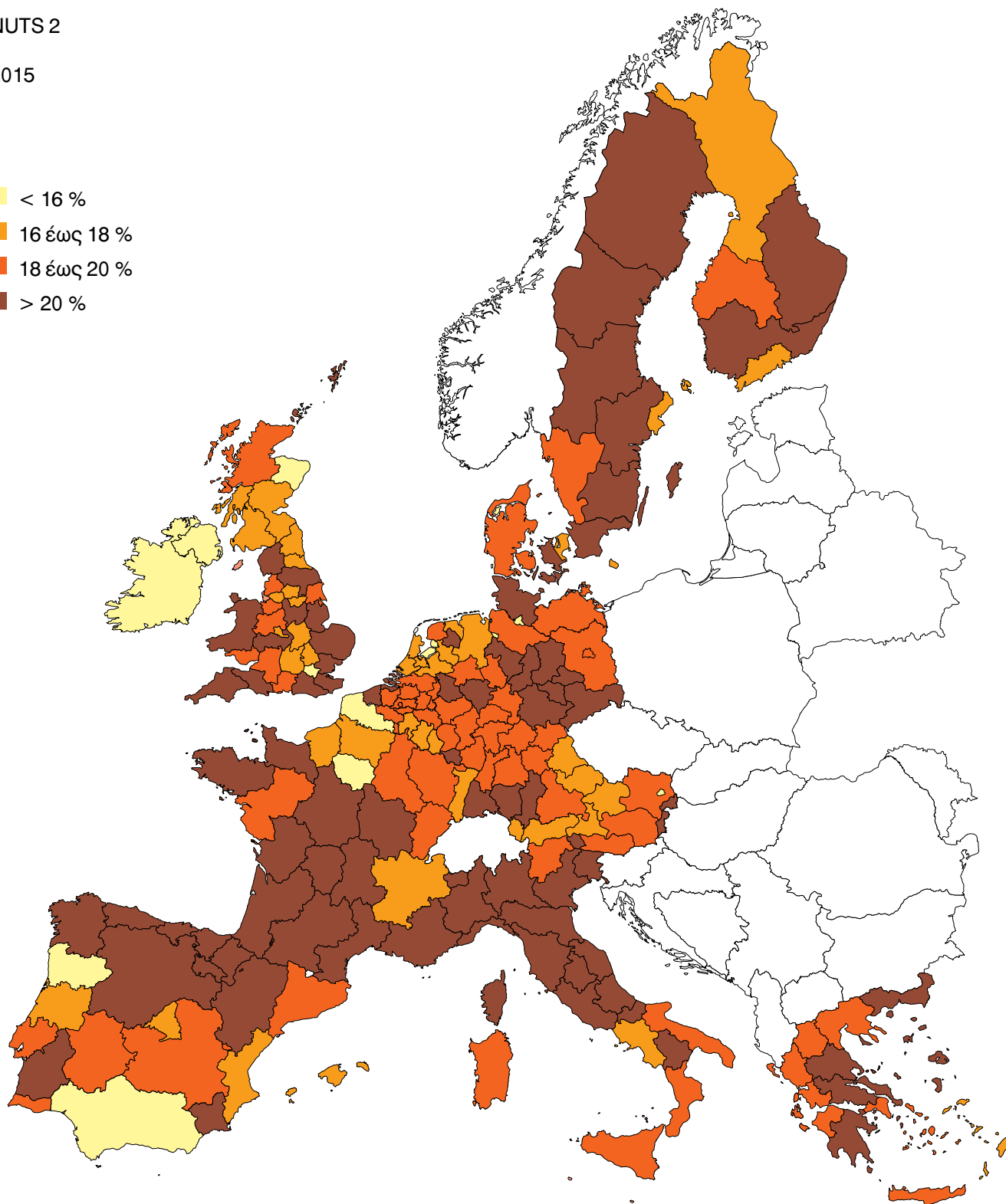
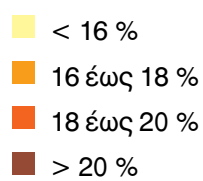
Χάρτης 2β

Αναλογία των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω ως μέρος του συνολικού πληθυσμού το 2015

EUR 15

NUTS 2

2015

Η περιφερειακή ανάπτυξη του ενεργού πληθυσμού

Έχουμε δείξει ότι ο γηραιότερος πληθυσμός θα αυξηθεί σημαντικά στις περισσότερες ευρωπαϊκές περιφέρειες κατά τη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών. Πρόκειται για ζήτημα μείζονος σημασίας, δεδομένου ότι ο πληθυσμός ο οποίος καλείται να καλύψει το επιπλέον κόστος ταυτόχρονα συρρικνούνται. Ο χάρτης 3 δείχνει σε περιφερειακό επίπεδο το έτος κατά το οποίο ο ενεργός πληθυσμός αναμένεται να αρχίσει να μειώνεται για δημογραφικούς λόγους. Με άλλα λόγια, δείχνει τις περιόδους κατά τις οποίες θα μηδενιστεί η καθαρή δημογραφική συμβολή στον ενεργό πληθυσμό. Η μεθοδολογική βάση που χρησιμοποιείται είναι η ίδια που χρησιμοποιήθηκε για τη σφαιρική ανάλυση του πρώτου μέρους (βλέπε παράρτημα Β).

- Ορισμένες γεωγραφικές περιοχές, περιλαμβανομένης όλης της νότιας Γερμανίας, της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, θα ανακαλύψουν ότι κατά τις δύο επόμενες δεκαετίες η φυσική δημογραφική αλλαγή θα αυξήσει τους αριθμούς του εργατικού δυναμικού.
- Τρεις μείζονες γεωγραφικά συμπαγείς περιοχές θα βρεθούν στην αντίθετη ακριβώς κατάσταση με ουσιαστική μείωση της εν δυνάμει προσφοράς εργασίας περί τα τέλη του αιώνα. Οι εν λόγω περιφέρειες είναι όλη η Ιταλία βόρεια του Molise, όλες οι περιοχές της βόρειας Ισπανίας μεταξύ Καταλωνίας και Γαλικίας, ο Βορράς στη Γερμανία, η Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία, το Saarland, η Λωραίνη και η Φλάνδρα.
- Η ανάλυση του έτους κατά το οποίο θα σημειωθεί για δημογραφικούς λόγους μείωση του ενεργού πληθυσμού παρουσιάζει δύο ξεχωριστές κορυφές. Από τη μια πλευρά, πολλές περιφέρειες θα παρουσιάσουν αναστροφή των τάσεων πριν από ή αμέσως μετά την αλλαγή του αιώνα. Από την άλλη, πολλές περιφέρειες θα έχουν την ίδια εμπειρία μετά το 2010. Πολύ λίγες περιφέρειες θα γνωρίσουν αναστροφή των τάσεών τους κατά την περίοδο 2000-2010.

Συνοπτικά

- Υπάρχει μια διαφορά δέκα ετών μεταξύ των περιφερειών, όσον αφορά τη μείωση της δυνάμει προσφοράς εργασίας.
- Ορισμένες ομάδες περιφερειών έχουν ήδη παρουσιάσει μείωση στη δημογραφική συμβολή στον ενεργό πληθυσμό. Αυτό αυξάνει τον κίνδυνο μη επαρκούς εργατικού δυναμικού σε ορισμένες περιοχές.

Συναφή ζητήματα

- Η προοπτική της αναστροφής των δημογραφικών τάσεων, η οποία χωρίζει τις περιφέρειες της Ευρώπης, είναι φυσικό να γεννά το ζήτημα της κινητικότητας.
- Η δημογραφική κατάσταση ενισχύει την ανάγκη της συνέχισης εθνικών και ευρωπαϊκών διαρθρωτικών πολιτικών για την προώθηση αποτελεσματικότερης χρήσης των διαθέσιμων πόρων μέσω της ανάπτυξης των προσόντων του εργατικού δυναμικού και της προώθησης των παραγωγικών επενδύσεων και της κινητικότητας όλων των παραγόντων.
- Η κινητοποίηση της εν δυνάμει προσφοράς εργασίας θα απαιτήσει την πρόβλεψη μιας ολόκληρης σειράς προσόντων και δεξιοτήτων. Ως εκ τούτου, θα είναι απαραίτητο η πολιτική για την κατάρτιση να είναι η κατάλληλη για την περιφερειακή οικονομία και για την ειδικότητα κάθε περιφέρειας.

Χάρτης 3

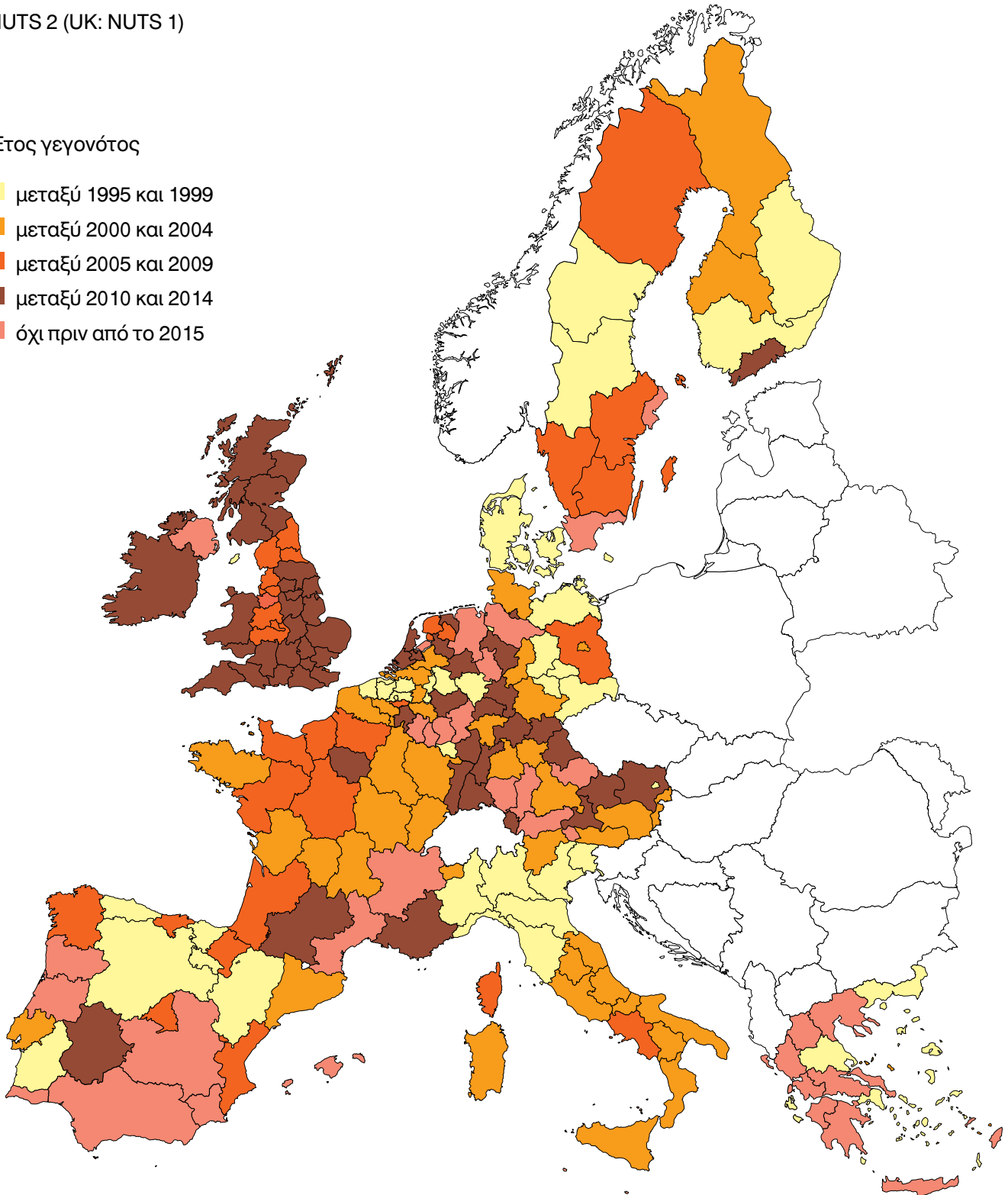
Έτος κατά το οποίο ο ενεργός πληθυσμός θα αρχίσει να μειώνεται εξαιτίας δημογραφικών λόγων

EUR 15

NUTS 2 (UK: NUTS 1)

Έτος γεγονότος

- μεταξύ 1995 και 1999
- μεταξύ 2000 και 2004
- μεταξύ 2005 και 2009
- μεταξύ 2010 και 2014
- όχι πριν από το 2015

Γήρανση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας

Μια άλλη πλευρά της γήρανσης έχει συνέπειες στην αγορά εργασίας, δηλαδή η γήρανση του εν δυνάμει εργατικού δυναμικού. Στο μέρος αυτό, οι εκτιμήσεις βασίζονται σε έναν πληθυσμό ηλικίας μεταξύ 15 και 64 ετών, δεδομένου ότι αυτές είναι οι μόνες ηλικιακές ομάδες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμες στατιστικές.

Ο χάρτης 4 δείχνει το ποσοστό γήρανσης, με δείκτη αύξησης για την ηλικιακή ομάδα 50-64 ετών ο οποίος κυμαίνεται από 105 έως 160 %, μεταξύ 1995 και 2015.

- Οι περιφέρειες της Γαλλίας, Κάτω Χωρών, Βελγίου και Ιρλανδίας παρουσιάζουν πολύ υψηλό ποσοστό γήρανσης του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας.
- Οι περιφέρειες που αρχικά έχουν γηραιότερο πληθυσμό (Γερμανία, βόρεια Ιταλία) δείχνουν πιο μέτρια ποσοστά γήρανσης του ενεργού πληθυσμού.
- Ανεξαρτήτως του ποσοστού γήρανσης, η ανάλυση της ηλικιακής δομής των ενεργών ατόμων (μερίδιο των άνω των 45 μέσα στην ηλικιακή ομάδα 15-64) δείχνει ότι ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας των γερμανικών περιφερειών θα είναι ο γηραιότερος στην Ένωση σε 20 χρόνια. Σε αυτές τις περιοχές, περισσότερο από το 40 % του πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 15-64 ετών είναι πάνω από 44 ετών.
- Σε όλες περίπου τις άλλες περιφέρειες, η ομάδα των 45-64 ετών θα αντιπροσωπεύει περισσότερο από το ένα τρίτο του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας.
- Ένα χαμηλότερο ποσοστό της τάξης του 25 % θα βρίσκεται σε πέντε απομονωμένες περιοχές το 2015: νότια Ισπανία, Ιρλανδία, Βρετανία, Nord-Pas-de-Calais και στις μισές από τις περιοχές της Βελγίας.

Συνοπτικά

- Συνδυαζόμενη με τη μείωση της δημογραφικής συμβολής, η γενική γήρανση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας μεγεθύνει την περιφερειακή σημασία του φαινομένου αυτού για την αγορά εργασίας.
- Η Γερμανία και η Ιταλία δείχνουν γενικά μεγαλύτερη γήρανση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας.
- Με εξαίρεση ορισμένες απομονωμένες περιοχές, το φαινόμενο αυτό επηρεάζει επίσης, σε διαφορετική περίοδο, όλες τις περιφέρειες της Ευρώπης.

Συναφή ζητήματα

- Στην οικονομική σφαίρα, δεδομένου ότι το φαινόμενο της γήρανσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας γίνεται περισσότερο αισθητό σε περιφερειακό επίπεδο, μπορεί να χρειαστούν ειδικές ενέργειες με βάση την τομεακή εξειδίκευση της κάθε περιφέρειας και τις συνθήκες της αγοράς εργασίας.
- Σε γενικότερους κοινωνικούς όρους, δεδομένων των δημογραφικών χαρακτηριστικών, μπορεί να χρειαστούν ειδικές πολιτικές για να καλύψουν την περιφερειακή ζήτηση σε τομείς όπως η στέγαση και η ιατρική περίθαλψη.

Χάρτης 4

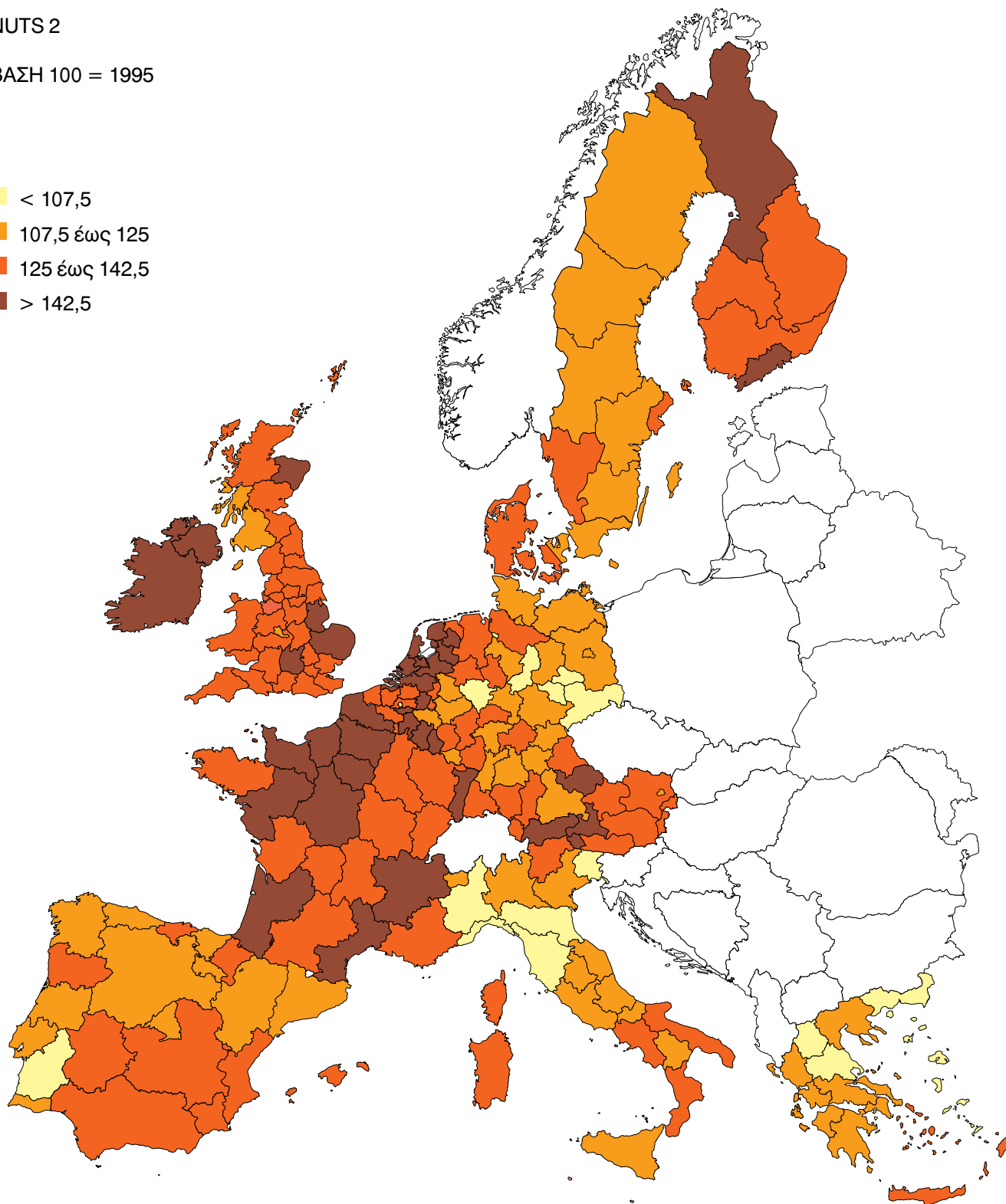
Αύξηση του πληθυσμού ηλικίας μεταξύ 50 και 64 ετών μεταξύ 1995 και 2015

EUR 15

NUTS 2

ΒΑΣΗ 100 = 1995

- < 107,5
- 107,5 έως 125
- 125 έως 142,5
- > 142,5

Συμπέρασμα

Έχουν εντοπιστεί τρεις υποβόσκουσες τάσεις που σχετίζονται με τις δημογραφικές συνέπειες:

- η σημαντική διαφορά μεταξύ της εικόνας των περιφερειών και της εθνικής κατάστασης·
- η πόλωση ορισμένων δημογραφικών και οικονομικών τάσεων, που έχει συνέπειες για τη διαδικασία της σύγκλισης·
- οι εν δυνάμει δημογραφικές ανισορροπίες, που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν τη λειτουργία της αγοράς εργασίας εξαιτίας της έλλειψης εργατικού δυναμικού.

Ενώ υπάρχουν διάφορες αβεβαιότητες σχετικά με τα σενάρια για μελλοντικά δημογραφικά μοντέλα στις

περιφέρειες, φαίνεται πιθανόν ότι η Ένωση θα αντιμετωπίσει νέες συναφείς προκλήσεις τον επόμενο αιώνα. Οι πολιτικές των κρατών μελών και της Ένωσης θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι το εργατικό δυναμικό χρησιμοποιείται με βέλτιστο τρόπο στις περιφέρειες όπου υπάρχει έλλειψή του, ενώ θα επιζητούν να εξασφαλίσουν ότι ευκαιρίες για νέες θέσεις εργασίας δημιουργούνται όπου περισσεύει το εργατικό δυναμικό και όπου η ανεργία εμμένει σε υψηλό ποσοστό. Ενώ είναι αναπόφευκτη κάποια γεωγραφική κινητικότητα του εργατικού δυναμικού σε μια οικονομία αγοράς, η κύρια πρόκληση για το μέλλον είναι να εξασφαλίσουμε την εργασιακή κινητικότητα του εργατικού δυναμικού σε ένα πλαίσιο γρήγορης τεχνολογικής αλλαγής, παρέχοντας τις αναγκαίες δεξιότητες.

Μέρος 3

Οι δημογραφικές τάσεις στα κράτη που έχουν υποβάλει αίτηση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η διεύρυνση της Ένωσης είναι ένας από τους μεγαλύτερους σταθμούς στην πορεία για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Στη διάρκεια των επόμενων ετών τουλάχιστον μερικά από τα σημερινά δώδεκα αιτούντα κράτη θα βρουν κατά πάσα πιθανότητα τη θέση τους μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (σχετικά με τη Μάλτα βλέπε υποσημείωση στην εισαγωγή).

Συνεπώς, καλό θα ήταν να συμπληρώσουμε τη σκιαγράφησή μας, που αφορά βασικές δημογραφικές προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η Ένωση, με μια γρήγορη επισκόπηση των δημογραφικών εξελίξεων τις οποίες επιφυλάσσει το μέλλον στις χώρες αυτές.

Ο στόχος στην περίπτωση αυτή δεν είναι να κάνουμε μια λεπτομερειακή ανάλυση, αλλά κυρίως να εντοπίσουμε ορισμένα σημεία στα οποία οι χώρες αυτές παρουσιάζουν σύγκλιση ή απόκλιση, τόσο μεταξύ τους όσο και απέναντι στα σημερινά μέλη, όσον αφορά τις προκλήσεις οι οποίες θα μπορούσαν να προκύψουν από τη δημογραφική τους εξέλιξη.

Τάσεις του συνολικού πληθυσμού

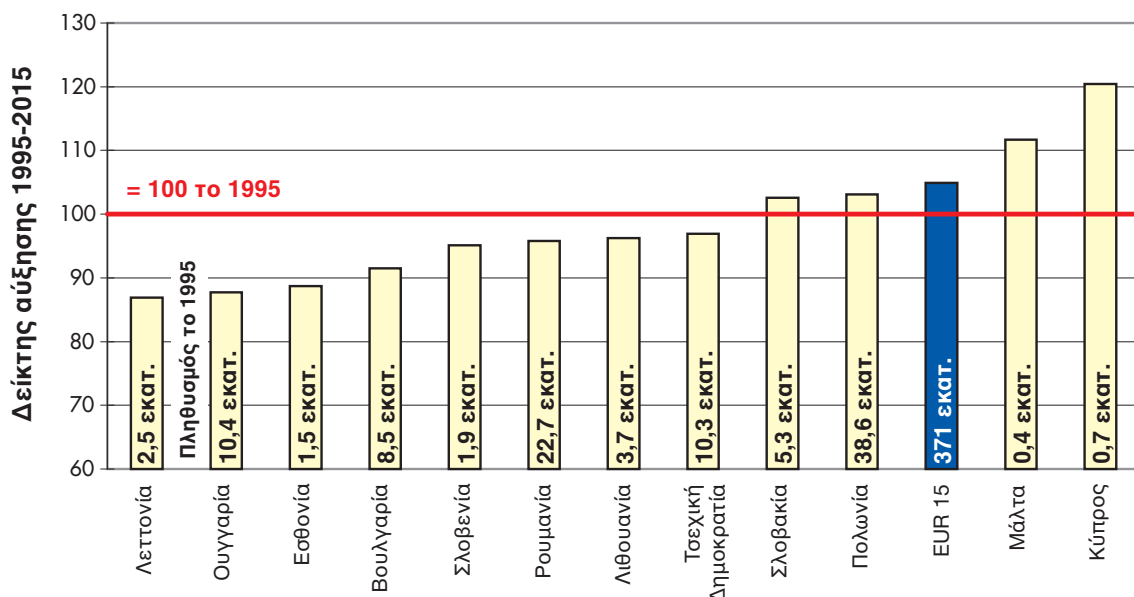
Ποια είναι η δημογραφική εικόνα των εν λόγω χωρών που βρίσκονται σε μεταβατική οικονομική περίοδο; Ένας αρχικός δείκτης, που δίνεται από τη γραφική παράσταση 9, μετρά την αύξηση του πληθυσμού μεταξύ 1995 και 2015. Παρατηρείται σχεδόν γενικά έλλειψη αύξησης:

- Αν και μεταξύ 1995 και 2015 η Ένωση θα γνωρίσει αύξηση του πληθυσμού της παρ' όλη τη δημογραφική επιβράδυνση, το ίδιο θα ισχύσει μόνο για τέσσερις από τις υποψήφιες χώρες: Πολωνία και Σλοβακία, Κύπρο και Μάλτα.
- Αν εξαιρέσουμε την Κύπρο και τη Μάλτα, ο μικρός πληθυσμός των οποίων δεν επιτρέπει τη σύγκριση της αύξησης με τις άλλες, όλα τα αιτούντα κράτη θα έχουν δημογραφική αύξηση μικρότερη από αυτή της Ένωσης.

Γραφική παράσταση 9

Συνολική αύξηση πληθυσμού μεταξύ 1995 και 2015 (κράτη που έχουν υποβάλει αίτηση ένταξης)

(με βάση το 100 κατά το 1995)

Πηγές: Ηνωμένα Έθνη, Προοπτική του παγκόσμιου πληθυσμού (αιτούντα κράτη) — Eurostat, Δημογραφικές προβολές 1996. Βασικό σενάριο (EUR 15).

Ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας

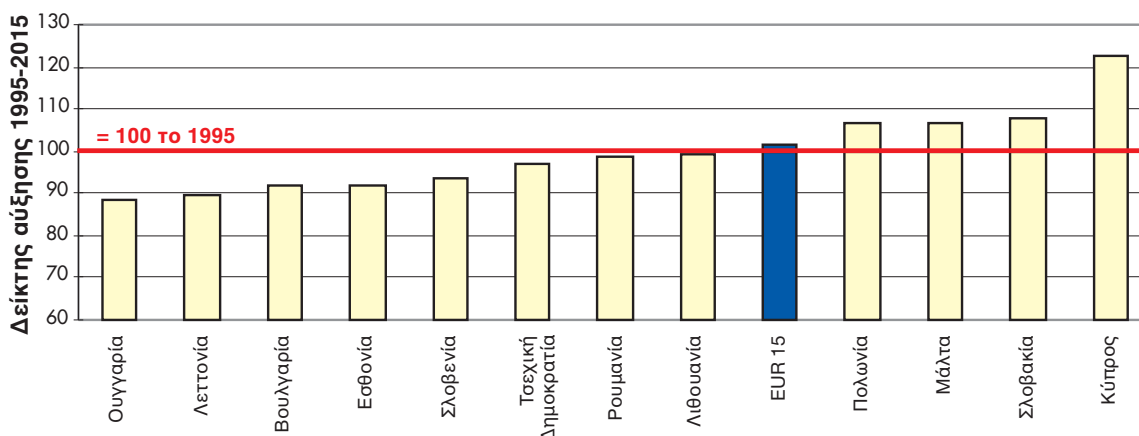
Ποιες θα είναι οι συνέπειες της δημογραφικής αλλαγής στην αγορά εργασίας των αιτούντων κρατών; Όπως και στην προηγούμενη ανάλυση, τα κύρια συμπεράσματα μπορούν να συναχθούν από δύο δείκτες: ποσοστά εξάρτησης και αύξηση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Τα αποτελέσματα, που παρουσιάζονται στη γραφική παράσταση 10, επιτρέπουν να συναγάγουμε τα παρακάτω συμπεράσματα:

- Ορισμένες από αυτές τις χώρες, που θα γνωρίσουν μείωση του συνολικού πληθυσμού κατά τα επόμενα 20 χρόνια, θα παρουσιάσουν επίσης στη διάρκεια της ίδιας περιόδου σημαντική μείωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας.
- Στην Πολωνία και τη Σλοβακία ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας θα αυξηθεί με ρυθμούς ταχύτερους από αυτούς της αύξησης του συνολικού πληθυσμού.
- Τα ποσοστά εξάρτησης παρέχουν πιο λεπτομερή θεώρηση των διαφορών μεταξύ χωρών σε ό,τι αφορά τη δημογραφική γήρανση. Η εξάρτηση των ηλικιωμένων σε όλα τα αιτούντα κράτη είναι χαμηλότερη από αυτή της Ένωσης. Ωστόσο πέντε από τα εν λόγω κράτη έχουν υψηλότερη αναλογία ηλικιωμένων από ό,τι νέων και σχετικά υψηλά ποσοστά εξάρτησης (Εσθονία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Βουλγαρία και Τσεχική Δημοκρατία).
- Μεταξύ των χωρών με νεότερη πληθυσμιακή δομή αξίζει να αναφέρουμε την Πολωνία και τη Σλοβακία.

Γραφική παράσταση 10

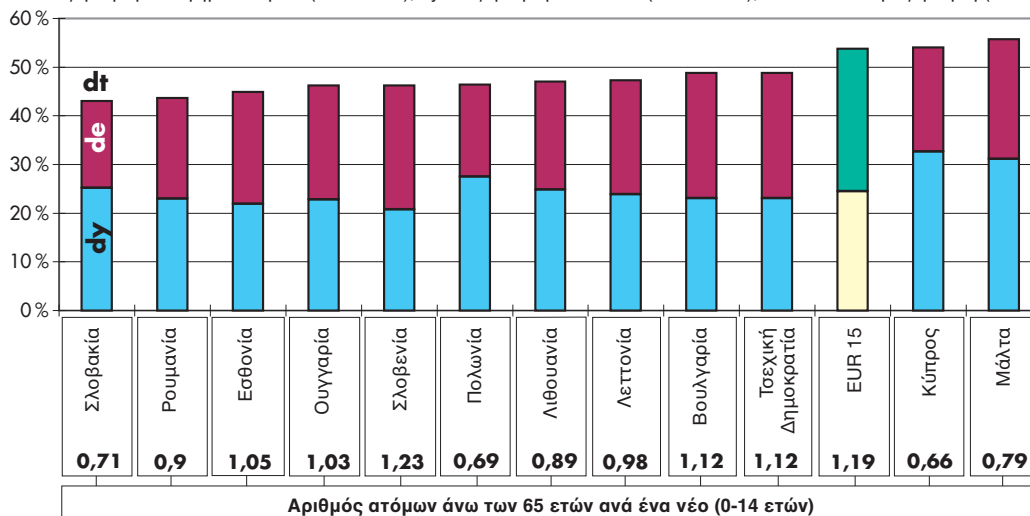
Δείκτες αύξησης για τον πληθυσμό που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας (15-64 ετών) μεταξύ 1995 και 2015 (κράτη που έχουν υποβάλει αίτηση ένταξης)

10α — Δείκτης αύξησης για τον πληθυσμό που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας (με βάση το 100 για το 1995)

10β — Ποσοστά εξάρτησης κατά το 2015

de = εξάρτηση των γηραιότερων (65+/15-64), dy = εξάρτηση των νέων (0-14/15-64), dt = συνολική εξάρτηση (de + dy)

Πηγές: Ηνωμένα Έθνη Προοπτική του παγκόσμιου πληθυσμού (αιτούντα κράτη) — Eurostat, Δημογραφικές προβολές, 1996. Βασικό σενάριο (EUR 15).

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η παρατηρούμενη βραδύτερη δημογραφική αύξηση στις περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης εξηγείται από τα χαμηλά ποσοστά γονιμότητας, την υψηλή θνησιμότητα και τα σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα προς άλλες χώρες, που παρατηρούνται κατά τα τελευταία έτη. Τα ποσοστά συνολικής γονιμότητας έχουν μειωθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία φέρνοντας ορισμένα από τα εν λόγω κράτη σε επίπεδα κάτω του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, η δημογραφική γήρανση δεν είναι τόσο προχωρημένη σε αυτά τα κράτη εξαιτίας της σχετικά υψηλότερης θνησιμότητάς τους.

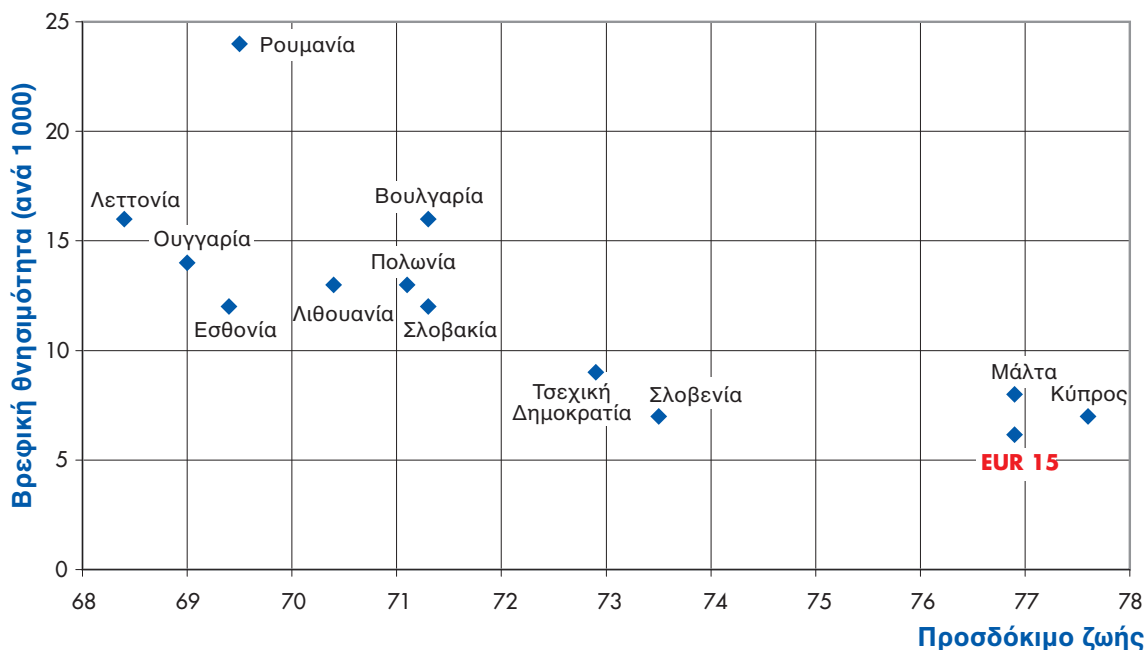
Η θνησιμότητα αυτή αφορά τα παιδιά κάτω του ενός έτους (υψηλά ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας) και τα γηραιότερα άτομα του πληθυσμού.

Η γραφική παράσταση 11 δίνει τη θέση κάθε χώρας σε σχέση με δύο μεταβλητές, οι οποίες, γενικώς, χρησιμεύουν ως δείκτες ανάπτυξης.

- Με εξαίρεση τη Μάλτα και την Κύπρο, χώρες με πολύ διαφορετική ιστορία στην κοινωνική και οικονομική τους ανάπτυξη από τα υπόλοιπα δέκα αιτούντα κράτη, πρέπει να γίνουν σημαντικές προσπάθειες για τη μείωση της θνησιμότητας αυτής.
- Η Σλοβενία και η Τσεχική Δημοκρατία φαίνεται να έχουν κάνει σημαντική πρόοδο ως προς τα σημεία αυτά, με ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας κάτω του 10 %.
- Η Ρουμανία έχει πολύ υψηλά ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας και πολύ χαμηλό προσδόκιμο επιβίωσης. Μαζί με τις χώρες της Βαλτικής και την Ουγγαρία, έχει τη χαμηλότερη απόδοση σε ό,τι αφορά το προσδόκιμο επιβίωσης.

Γραφική παράσταση 11

Ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας και προσδόκιμο ζωής κατά το 1995 (κράτη που έχουν υποβάλει αίτηση ένταξης)

Πηγές: Ηνωμένα Έθνη, Προοπτική του παγκόσμιου πληθυσμού (αιτούντα κράτη) — Eurostat, Δημογραφικές προβολές 1997 (EUR 15).

Συμπέρασμα

Αν και ετεροχρονισμένη και μικρότερου βαθμού, η γήρανση θα εμφανιστεί και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Στις μισές από τις χώρες αυτές οι δημογραφικές τάσεις αρχίζουν να εξασκούν αυξημένες πιέσεις στο σύστημα κοινωνικής προστασίας, το οποίο ακόμα και σήμερα γνωρίζει δυσκολίες.

Τα εν λόγω κράτη θα γνωρίσουν σημαντική μερικές φορές μείωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, προάγμα που θα προαναγγείλει προβλήματα παρόμοιας φύσης με αυτά με τα οποία θα έρθει αντιμέτωπη η Ένωση μετά το 2010. Ένα μέλλον

βιώσιμης ανάπτυξης θα απαιτήσει την ενεργοποίηση των παρόντων αποθεμάτων εργατικού δυναμικού. Οι εξελίξεις στην Πολωνία και στη Σλοβακία μπορεί να είναι κατά τι διαφορετικές. Θα χρειαστεί διαρκής οικονομική μεγέθυνση και δημιουργία θέσεων εργασίας. Το χάσμα μεταξύ των πόλεων και της υπαίθρου μπορεί να αποτελέσει ιδιαίτερη πρόκληση για τα κράτη αυτά.

Τα εν λόγω κράτη θα αντιμετωπίσουν επίσης άλλες προκλήσεις, κυρίως στον τομέα της υγείας, με στόχο τη βελτίωση των υψηλών ποσοστών θνησιμότητας.

Παραρτήματα

Α — Σενάρια για τη μελλοντική ανάπτυξη του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1995-2015)

Μέσος όρος παιδιών ανά γυναίκα

	1995	2000	2005	2010	2015
Υψηλό	1,50	1,75	1,87	1,91	1,92
Χαμηλό	1,42	1,40	1,40	1,40	1,41
Βασικό	1,45	1,55	1,60	1,63	1,64
Ηλικιωμένοι	1,42	1,40	1,40	1,40	1,41
Νέοι	1,50	1,75	1,87	1,91	1,92

Προσδόκιμο επιβίωσης κατά τη γέννηση (άνδρες)

	1995	2000	2005	2010	2015
Υψηλό	74,3	75,5	76,9	78,1	79,2
Χαμηλό	73,5	73,9	74,3	74,7	75,0
Βασικό	73,9	74,7	75,6	76,4	77,2
Ηλικιωμένοι	74,3	75,5	76,9	78,1	79,2
Νέοι	73,5	73,9	74,3	74,7	75,0

Προσδόκιμο επιβίωσης κατά τη γέννηση (γυναίκες)

	1995	2000	2005	2010	2015
Υψηλό	80,7	81,7	82,7	83,7	84,4
Χαμηλό	80,1	80,5	80,9	81,3	81,5
Βασικό	80,4	81,1	81,9	82,5	83,1
Ηλικιωμένοι	80,7	81,7	82,7	83,7	84,4
Νέοι	80,1	80,5	80,9	81,3	81,5

Ετήσιο ισοζύγιο μεταναστεύσεων (σε χιλιάδες)

	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014
Υψηλό	934	977	840	788
Χαμηλό	527	391	388	396
Βασικό	719	654	605	592
Ηλικιωμένοι	527	391	388	396
Νέοι	934	977	840	788

B — Μέθοδος υπολογισμού του δημογραφικού και συμπεριφορικού αποτελέσματος (αποτέλεσμα ποσοστού συμμετοχής) στις αλλαγές του ενεργού πληθυσμού

Βάσει του πληθυσμού ηλικίας 15 έως 64 ετών και ανά φύλο κατά το 1995, και βάσει δημογραφικών προβολών για τον πληθυσμό ηλικίας μεταξύ 15 και 64 ετών και ανά φύλο κατά το 2015, έχουμε για κάθε φύλο:

για P_t = πληθυσμός ηλικίας από 15 έως 64 ετών κατά το έτος t
 $P_{i,t}$ = πληθυσμός ηλικίας i κατά το έτος t (i από 15 έως 64 ετών)
 $\sigma_{i,t}$ = εκατοστιαίο ποσοστό ηλικίας i στο σύνολο της ηλικιακής ομάδας 15-64 ετών κατά το έτος t , το άνωσμα $(\sigma_{15}, \sigma_{64})_t$ καθορίζει τη δομή ανά ηλικία κατά το έτος t , ώστε $P_{i,t} / P_t = \sigma_{i,t}$ με $\sum \sigma_i = 1$ για το έτος t

και για $ar_{i,t}$ = ποσοστό συμμετοχής για ηλικία i κατά το έτος t
 $AP_{i,t}$ = ενεργός πληθυσμός ηλικίας i κατά το έτος t
 AP_t = συνολικός ενεργός πληθυσμός (15 έως 64 ετών) κατά το έτος t

τις ακόλουθες σχέσεις:

$$AP_{i,t} = ar_{i,t} \times P_{i,t} = ar_{i,t} \times \sigma_{i,t} \times P_t$$

$$AP_t = \sum_i (ar_{i,t} \times \sigma_{i,t} \times P_t)$$

και τη διακύμανση του ενεργού πληθυσμού σε δύο διαφορετικές ημερομηνίες ως εξής:

$$\Delta AP = \frac{\sum_i (ar_i \times \sigma_i \times \Delta P)}{\text{δημογραφικό αποτέλεσμα}} + \frac{\sum_i (ar_i \times \Delta \sigma_i \times P)}{\text{αποτέλεσμα ποσοστού συμμετοχής}} + \frac{\varepsilon}{\text{υπόλοιπο}}$$

δηλαδή το άθροισμα των δύο αποτελεσμάτων:

- ενός αποτελέσματος του ποσοστού συμμετοχής το οποίο εκφράζεται από τη διακύμανση του ενεργού πληθυσμού με ένα σταθερό υποσύνολο της ηλικιακής ομάδας 15-64 ετών και σταθερή ηλικιακή δομή. Αυτό εκφράζει το βαθμό συμμετοχής ενός δεδομένου υποσυνόλου στην απασχόληση·
- ενός δημογραφικού αποτελέσματος, που εκφράζεται από τη διακύμανση του ενεργού πληθυσμού με σταθερό ποσοστό συμμετοχής ανά έτος ηλικίας. Το δημογραφικό αυτό αποτέλεσμα συνδυάζει ένα αποτέλεσμα συνδεδεμένο με το υποσύνολο και ένα αποτέλεσμα συνδεδεμένο με την ηλικιακή του σύνθεση.

Δεδομένου ότι η μέθοδος εφαρμόστηκε σε καθεμία από τις χώρες της ΕΕ, το υπόλοιπο ε το οποίο συνδέεται με τον διακριτικό χαρακτήρα των χρονικών σειρών δεν ξεπέρασε ποτέ το 2,5 % της συνολικής διακύμανσης και αγνοήθηκε στην ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Δημογραφική έκθεση — 1997

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

1998 — 34 σ. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-828-0860-2

Τιμή στο Λουξεμβούργο (χωρίς ΦΠΑ): 15 ECU

